

Arquitectura i urbanisme

Report elaborat per Manuel Ribas i Piera

SUMARI

Abreviacions	627
Resum	629
1. Sobre aquest report d'arquitectura i urbanisme	630
2. Sobre l'objectivitat d'aquest escrit	631
3. Sobre ideologia arquitectònica (i també urbanística)	631
4. L'arquitectura catalana en el període 1995-2000	632
5. L'urbanisme català en el septenni 1996-2002	637
6. L'arquitectura del paisatge i el paisatgisme catalans durant el període 1996-2002	643
Bibliografia de llibres en català sobre arquitectura, construcció, planejament i paisatgisme publicats des del 1996 fins al 2001	644

ABREVIACIONS

€	euros	làm.	làmina
ACCR	Associació Catalana de Ciència Regional	map.	mapa
AECR	Associació Espanyola de Ciència Regional	nre.	nombre
cm	centímetre	NS	normes subsidiàries de planejament
COAC	Collegi d'Arquitectes de Catalunya	p.	pàgina
col.	color	PDI	personal docent i investigador
cur.	curador/a	PG	pla general
dib.	dibuix	plàn.	plànol
ed.	editor/a	pleg.	plegable
esc.	escola	quadr.	quadre
<i>et al.</i>	i altres	SCOT	Societat Catalana d'Ordenació del Territori
ETS	escola tècnica superior	SICUE	Sistema d'Intercanvi entre Centres Universitaris Espanyols
ETSA	Escola Tècnica Superior d'Arquitectura	TS	<i>teaching staff</i> (intercanvi de professors dins del programa ERASMUS)
ETSAB	Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona	taul.	taula
ETSAV	Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès	UAB	Universitat Autònoma de Barcelona
ETSECCP	Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Camins, Canals i Ports	UB	Universitat de Barcelona
fot.	fotografia	UdG	Universitat de Girona
GNA	Germandat Nacional d'Arquitectes	UdL	Universitat de Lleida
gràf.	gràfic	UPC	Universitat Politècnica de Catalunya
grav.	gravat	UIC	Universitat Internacional de Catalunya
IEC	Institut d'Estudis Catalans	URL	Universitat Ramon Llull
ilh.	il·lustració		

RESUM

Aquest report és un recull de dades objectives i comentaris subjectius sobre la recerca en arquitectura, urbanisme i paisatgisme, en el període cronològic 1996-2002.

Es ressalta les dificultats per definir el concepte de *recerca* en el procés de creació artística com correspon als camps reportats i que, d'altra banda, trobem que no hi ha una secció artística a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

Els tres camps culturals es tracten successivament i per separat malgrat les inevitables coincidències. Les dades objectives procedeixen del Col·legi d'Arquitectes, de les escoles superiors i universitàries públiques i privades, o dels centres polítics administratius de Catalunya.

Finalment, es dona en un apèndix una llista de les publicacions sobre les matèries reportades, els autors de les quals són professionals catalans, amb mínimes excepcions.

Després d'un preàmbul que fa referència directa, en primer lloc i preferencial, a la recerca feta des del mateix Institut a través de la societat filial SCOT (Societat Catalana d'Ordenació del Territori), s'insisteix en la «falsa» situació dels artistes arquitectes dins alguna de les cinc seccions de l'IEC i també en l'àmbit local o personal del report.

En la part dedicada a l'arquitectura i als arquitectes de Catalunya, es fa una exposició quantitativa sobre la presència dels arquitectes titulats, així com de les activitats complementàries del corresponent col·legi professional en el camp estricte de la cultura arquitectònica, deixant de banda altres activitats no culturals.

Aquesta part del report acaba amb una arriscada exposició de les principals tendències en l'expressió arquitectònica presents a Catalunya durant el període estudiat.

Segueix, dins de la part d'arquitectura, una ressenya qualitativa mesurada en estadístiques dels centres sobre professorat, alumnat i recerca doctoral, tenint present que avui a Catalunya són dues les escoles superiors públiques d'arquitectura, però van acompanyades d'unes altres dues de privades amb facultat d'expedir títols professionals.

Es considera també que els programes d'intercanvi dins de la Unió Europea (UE) són bons indicadors del nivell de recerca, ja que sempre són les persones més motivades, ja siguin professors o alumnes, les que practiquen l'intercanvi amb altres universitats europees.

La segona part del report tracta de la recerca en urbanisme durant el septenni estudiat. Aquí els indicadors són, primerament, la tasca oficial de planejament aprovada pel Govern de Catalunya i, després, la recerca urbanística realitzada a les universitats catalanes, mesurades quantitativament per la demanda escolar i per l'ensenyament oficial ofert. Com abans, es fa especial esment d'instruments específics de recerca com són les tesis doctorals en els centres oficials, els títols de les quals s'exposen.

Finalment, el mateix mètode ressegueix l'ensenyament i la pràctica del paisatgisme, activitat derivada de l'arquitectura i del planejament urbanístic. Aquest apartat té importància ja que la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), al redós de l'Escola d'Arquitectura és la primera d'Espanya a impartir ensenyaments de paisatgisme, amb una carrera *ad hoc* de segon cicle i títol homologat per la Universitat.

Com ja s'ha dit, el report acaba amb una llista bibliogràfica de publicacions d'autors catalans sobre temes que vénen classificats en tres camps, és a dir: arquitectura, construcció, i planejament urbanístic i paisatgisme.

La llista acaba l'any 2000, perquè aquesta fou la primera data límit fixada per l'Institut. Les dades procedeixen de les adquisicions de la Biblioteca del Col·legi d'Arquitectura en el quinquenni 1995-2000 i recullen un total de 186 títols.

1. Llibres d'arquitectura	85
2. Llibres de construcció	16
3. Llibres de planejament i paisatgisme	85

Finalment, es pregunta exhaustivament quina ha estat la recerca a Catalunya en el període estudiat en els camps culturals tractats.

La resposta la dona només parcialment el report. Però hi ha un fet molt important que no es pot oblidar ni menystenir: a cada projecte d'arquitectura, a cada planejament urbanístic del nivell que sigui, a cada projecte paisatgista hi ha implícita una recerca. Puntual, si es vol veure així, però que és un recull implícit de recerques anteriors, projectuals i que són, alhora, llavors de futures recerques que es donaran en projectes posteriors, ja sigui del mateix professional o d'altres.

És a dir, cada projecte és veritablement una recerca, perquè s'enfronta amb el desconegut, amb quelcom que no existeix encara, però que molt probablement a partir de l'acte projectual es convertirà en paisatge real, ja sigui edifici, barri o entorn no edificat.

1. SOBRE AQUEST REPORT D'ARQUITECTURA I URBANISME

1.1. La recerca a l'IEC en arquitectura i urbanisme

El present report, segon de la sèrie que publica l'IEC per encàrrec de la Generalitat de Catalunya, fa referència al septenni 1996-2002, i pel que fa a la recerca fomentada per la universitat, està referida als cursos acadèmics que transcorren entre el de 1995-1996 i el de 2001-2002.

Rellegint la introducció a l'anterior report, l'autor s'adona que les dificultats conceptuals allí expressades, explicades i en certa manera denunciades són encara plenament vigents i estan novament sense resoldre.

Aquestes dificultats conceptuals són precisament metodològiques ja que tan sols apareixen quan hom pretén l'encaix de l'arquitectura, l'urbanisme i el paisatgisme amb el patró organitzatiu de l'Institut, ara com ara articulat en cinc seccions, dues de les quals, Ciències i Tecnologia i Filosofia i Ciències Socials, voregen els territoris als quals aquest informe fa referència.

La recerca en arquitectura i urbanisme per fortuna segueix el seu curs, esponerós o raquític segons com siguin els recercadors, i és òbviament indiferent a les dificultats metodològiques esmentades.

El que passa és que l'autor, arquitecte titulat des de fa més de cinquanta anys i membre de l'IEC des de 1978, no vol deixar passar l'avinentsa de tornar a exposar les dificultats conceptuals que es manifesten de forma ostentosa quan des de l'Institut cal parlar-ne.

1.2. Sobre les dificultats de base a l'hora d'elaborar aquest informe i la tasca directa de l'Institut

Les dificultats d'encaix exposades en el subepígraf anterior arrenquen de la complexitat reconeguda de la disciplina arquitectònica.

No cal tornar a dir que l'arquitectura és un art, i com a tal, misteriós i imponderable en la seva plena activitat, que és la de comunicar la bellesa del món.

Per recollir aquesta funció crucial només una nova secció d'artistes podria omplir el buit existent. L'autor ho va intentar

sense èxit durant la passada dècada dels anys noranta. Que el lector em perdoni la presumpció si afegeixo, com Galileu, *eppur si muove!*

L'arquitectura, l'urbanisme i el paisatgisme s'ajuden, però, de tècniques molt més complicades que les que requereixen els pintors, escultors i dissenyadors de tota mena (industrials, orfebres, decoradors, grafistes, ceramistes, vitrallers, escenògrafs, professionals de la moda) per construir llurs obres.

Al costat, doncs, de la teoria de l'arquitectura, que és una branca de l'estètica (pròxima però diferent de la història de l'arquitectura), hi ha la ciència de la construcció, sobre la qual recolzen tant l'arquitectura com l'enginyeria civil.

L'aportació directa de l'IEC a la recerca en arquitectura i urbanisme es fa a través de la Secció de Ciències i Tecnologia mitjançant, fins ara, un únic numerari arquitecte.

L'Institut acull, però, des de 1980, una secció filial especialitzada en l'ordenació del territori, anomenada abreujadament SCOT.

La Societat Catalana d'Ordenació del Territori, tot i ser una de les filials més recents, té un nombre d'associats relativament estable i un repertori d'activitats notable que exposem abreujadament a continuació (taula 1):

– 1996-1997: seminari de recerca Aportacions catalanes en el camp de la urbanística i de l'adequació del territori, des de Cerdà fins als nostres dies (dotze sessions); jornada «Els plans

TAULA 1
Nombre de socis de la SCOT

Any	Socis
1996	330
1997	313
1998	303
1999	300
2000	310
2001	303
2002	298

d'ordenació a les ciutats a mitjan anys noranta»; col·laboració en la jornada sobre l'avantprojecte de la Llei del sòl i en la jornada «El Garraf, aptituds d'un territori».

– 1997-1998: col·laboració en les jornades: «Quin futur per al Pirineu?», «Les xarxes ecològiques i la conservació biològica i paisatgística a Catalunya», «Vint anys del Congrés de Cultura Catalana. Àmbit vuitè. Ordenació del territori», «El PEIN, cinc anys després; balanç i perspectives» i «Doñana. Què va passar? Quin futur l'espera? Pot passar a Catalunya?».

– 1998-1999: seminari de recerca Arc mediterrani. Segle XXI (quatre sessions); jornades: «La urbanística moderna: la construcció d'una disciplina. L'experiència catalana versus l'experiència internacional» (dues sessions); «Oci i medi ambient. El projecte social per a un desenvolupament sostenible», a Olot; «Les noves formes de treball en l'era de la informació», a Mataró; «El sistema urbà català. La xarxa territorial per al futur», a Manresa; «Les ciutats emergents de la regió metropolitana de Barcelona», a Mollet; «Cruïlla de l'arc mediterrani i dels eixos de ponent», a Lleida; «Ròtula de l'arc mediterrani», a Girona. i «Cal una vertebració regional del Camp de Tarragona?», a Tarragona.

– 1999-2000: es publica el número 9 de *Quaderns de la SCOT*, titulat «Els plans generals dels noranta».

– 2000-2001: seminari Els ensenyaments d'ordenació del territori i urbanisme a les universitats catalanes (deu sessions); conferència «La revisió del model d'organització territorial de Catalunya»; es va atorgar el II Premi Catalunya d'Urbanisme.

– 2001-2002: cinc sessions de debat sobre planejaments per a la sostenibilitat; s'atorga el II Premi per a estudiants.

A més dels premis de la filial SCOT, l'Institut inclou en el seu cartell anual de premis un premi triennal sobre arquitectura i urbanisme anomenat *Premi Lluís Domènech i Montaner*. En el septenni 1996-2002 es va atorgar l'any 1996 a l'estudi *La construcció de la muntanya de Montjuïc*, la publicació del qual va aparèixer dins dels «Arxius de les Seccions de Ciències». L'any 1999 l'obra premiada va ser la titulada *L'últim Gaudí. El modulador geomètric de la Sagrada Família*, publicada fora de l'Institut. Finalment, l'any 2002 el premi no es va atorgar i es va declarar desert. Només dues obres hi havien concorregut.

La transversalitat disciplinària consubstancial amb l'urbanisme i el paisatge féu que altres societats filials de l'IEC abordessin des de punts de vista diferents el fenomen de l'ús de l'espai, consubstancial amb l'espècie humana.

Així, per exemple, la Societat Catalana de Geografia, la Societat Catalana d'Economia i la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, totes tres radicades dins la Secció de Filosofia i Ciències Socials, poden ser en molts aspectes de llur recerca específica properes als camps de la urbanística i del paisatge. Aquí només en fem aquest esment, remetent el detall als reports de cada branca.

2. SOBRE L'OBJECTIVITAT D'AQUEST ESCRIT

La diferenciació establerta en l'epígraf anterior entre la pura expressió artística de l'arquitectura i els coneixements de les ciències i les tecnologies utilitzades per poder expressar-la assenyala el camí per comprendre'n el significat i les seves conseqüències epistemològiques.

«Què vol dir recerca en arquitectura?», preguntava l'informe anterior. És això el que pretenc recalcar novament en aquest. La recerca artística és quelcom completament diferent de la recerca científica. Es fa recerca en cada obra plantejada, en cada obra treballada, en cada obra acabada. No és una recerca sistemàtica de la que se'n deduirà una llei vàlida per a futures situacions anàlogues, com en el cas de la recerca científica, inductiva primer i deductiva després. És la recerca puntual i arriscada, a la qual ha de seguir la resplendor d'una harmonia. La recerca artística és, per tot això, absolutament subjectiva i mínimament objectiva. Cada obra serà diferent de l'anterior, en poc o en molt. La recerca es manifesta en la progressiva aproximació a una fita, sovint inabastable, que potser es convertirà en tendència artística. Aleshores és quan, des de la teoria i des de la història de l'arquitectura, hom parlarà d'estils i d'escoles. L'avanç que tota recerca implica tindrà solament una repercussió subjectiva en la mateixa persona de l'artista i en la dels observadors que hi combreguin, però no en tot el sistema.

És fàcil deduir la impossibilitat d'avaluar la recerca en matèries artístiques, com l'arquitectura i el paisatgisme, si no és fent un judici també personal i aproximat a la bondat del resultat.

La pràctica de l'arquitectura, l'urbanisme i el paisatgisme permet, però, fer una altra anàlisi més objectiva, més propera a la de les ciències i les tecnologies, si hom mira sobretot els pressupòsits científics i tècnics que després es faran realitat en l'obra arquitectònica.

Aquesta recerca, que anomenaré *científicotècnica*, és la que més fàcilment i objectiva hom pot avaluar. És l'única que es pot ensenyar i realitzar en el si de les entitats professionals (col·legi d'arquitectes, per exemple) i, per excel·lència, en el marc universitari.

Per això, i per tal de ser objectiu, el present informe exposarà, d'una banda, tendències formals en arquitectura, urbanisme i paisatgisme; i, de l'altra, centrarà l'anàlisi en estadístiques i en la relació de tesis i llibres publicats a Catalunya durant el septenni estudiat.

3. SOBRE IDEOLOGIA ARQUITECTÒNICA (I TAMBÉ URBANÍSTICA)

L'afany de l'autor de seguir amb els mateixos epígrafs de l'informe anterior el porten a reproduir aquí l'enunciat d'aquell primer report.

Els conceptes generals que hi figuren són, òbviament, vàlids. No es tracta de repetir-los, sinó de fer-ne un resum significatiu.

El peculiar emmarcament sociològic (que comprèn lloc i temps) d'una obra d'arquitectura influeix i en part modifica allò que s'anomena *la creativitat* de l'autor. Avui el fenomen de la globalització ha envaït també el camp de l'arquitectura, i el determinant sociològic derivat del lloc on viu i treballa l'arquitecte ha variat enormement respecte a temps passats.

Proposo aplicar aquests raonaments al concepte *arquitectura catalana*. Primer caldria escatir si *arquitectura catalana* és la que fan els catalans o és tota la que es fa a Catalunya. La resposta de l'autor és que ho són ambdues. Després, comprovar que, malgrat que la societat de la comunicació facilita les mútues influències arreu del món, no es pot negar el manteniment d'un determinat codi genètic, que alguns anomenen *genius loci*. Així, encara avui hom pot parlar d'*arquitectura catalana* com a tal. El fet s'explica en l'epígraf següent.

Altra cosa fóra preguntar-nos si tota l'arquitectura que es fa a Catalunya és significativa per a la finalitat d'aquest report. Certament no, és la resposta contundent. La comercialitat i la debilitat de molts arquitectes enfront del client, mancat freqüentment d'una cultura arquitectònica, fa que sovint més que d'obres d'arquitectura calgui parlar de construcció banal i acomodaticia, mancada d'aquella expressió i comunicació pròpies de tota obra artística. I encara més si afegim que sovint *la vida* és més forta que la voluntat dels arquitectes.

La justificació del concepte *ideologia* en un report sobre recerca arquitectònica necessita una explicació, així com el concepte de *comunicació* a través de l'arquitectura. Totes aquestes explicacions es van fer en l'anterior report i l'autor només podria repetir-les textualment, ja que els conceptes no han variat de contingut.

Crec, ara, com aleshores, que la *comunicació arquitectònica* entre l'arquitecte i el seu públic, que s'ha intensificat des de 1990, passa per un bon moment. La recerca que es manifesta amb *l'ordre* té en el septenni un interès creixent, que hom exposa en el capítol següent.

4. L'ARQUITECTURA CATALANA EN EL PERÍODE 1995-2000

4.1. Els arquitectes catalans

Si els arquitectes catalans representen l'arquitectura catalana, hom pot dir que per a aquesta la fi del segle xx ha estat un moment d'il·luminació i de gràcia, repetició a la baixa i un xic més confusa del que va ser la dècada anterior a la Guerra Civil de 1936-1939.

La fama dels arquitectes catalans, com ja explicava l'informe anterior, ha ultrapassat de molt els límits geogràfics de Catalunya i s'ha estès arreu amb un grau d'admiració fins i tot excessiu. (Excessiu, dic, perquè no es correspon amb la popularitat i extensió de la bona arquitectura a l'interior de Catalunya.)

L'anterior informe explicava aquest fenomen amb dades basades en:

- a) la qualitat dels professionals catalans de l'arquitectura;
- b) la presència d'arquitectes reclamats com a professors a l'estranger, i
- c) les notables obres d'arquitectes catalans situades fora de Catalunya.

Hom podria encara afegir un altre signe d'excel·lència, que seria l'afany demostrat pels millors arquitectes del món per treballar a Catalunya, un fenomen estès des de Barcelona fins a altres ciutats catalanes. No es pot dir que aquestes obres siguin ben bé arquitectura catalana, però sí que són indicadors de l'arquitectura que romandrà per molts anys a Catalunya. Aquest fet incontestable inclou també dins el concepte d'arquitectura catalana l'arquitectura feta per espanyols no catalans a Catalunya.

Dels tres indicadors abans comentats, l'a) és el més objectiu malgrat que no és significatiu per ell mateix; és el que fa referència a la població d'arquitectes del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC).

Per ponderar aquestes xifres cal pensar que, si bé per a una població menor, el nombre d'arquitectes catalans durant la immediata postguerra no arribava a cinc-cents.

A més dels ressenyats en el quadre anterior, hi pot haver al voltant d'un centenar d'arquitectes espanyols que projecten i dirigeixen obres a Catalunya (taula 2). Però la Llei de Col·legis professionals de 1997 va establir la col·legiació única, és a dir,

TAULA 2
Arquitectes inscrits en el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i residents a Catalunya

Any	Col·legiats
1996	—
1997	5.772
1998	6.042
1999	6.322
2000	6.322
2001	6.861
2002	7.631

que qualsevol arquitecte col·legiat en qualsevol de les dotze demarcacions col·legials pot exercir arreu del territori de l'Estat. Conseqüentment, aquesta llibertat fa impossible afinar les xifres.

El que resulta preocupant és el saldo d'increment de col·legiats residents. En el septenni estudiat l'increment ha estat de 1.859 nous arquitectes, és a dir el 32 %. Caldrà preguntar-se si la demanda podrà seguir alimentant una oferta que creix un 5 % anual.

El segon i tercer indicadors, *b*) i *c*), fan referència a quelcom que no havia passat mai a Catalunya des de temps medievals, quan l'imperi mediterrani de la confederació catalanoaragonesa va escampar per tot el seu àmbit l'obra d'arquitectes catalans. A partir d'aleshores i fins a la meitat del segle xx era impensable que arquitectes catalans ensenyessin l'ofici o construïssin fora del país. Aquí caldria afegir el que hom consignava en l'informe anterior sobre el fet que arquitectes catalans professin regularment a universitats dels Estats Units, França, Alemanya, Holanda i Suïssa. Anàlogament, en el septenni reportat, almenys una vintena d'arquitectes catalans han rebut encàrrecs i han projectat i construït fora de Catalunya. Això no va succeir ni amb els grans arquitectes catalans en el trànsit del segle XIX al XX.

El COAC correspon a l'exigència legal de col·legiació obligatòria (sobre la base del títol universitari d'arquitecte) amb un notable paper cultural representat per una biblioteca especialitzada de quaranta cinc mil títols i un servei anomenat *Escola Sert* que programa i imparteix cursos de perfeccionament professional a totes les seues col·legials catalanes, que són avui quinze oficines escampades per tot Catalunya i agrupades en cinc delegacions.

TAULA 3
Cursos de formació continuada. Escola Sert del COAC

Any	Nre. de cursos impartits	Alumnes per curs
1996	50	1.460
1997	42	1.512
1998	47	2.250
1999	58	2.345
2000	66	5.000 (aprox.)
2001	72	4.350
2002	43	6.198
<i>Total</i>	378	23.113 (aprox.)

Des de la seva fundació en 1996 fins a l'any 2002 l'Escola Sert ha organitzat tres-cents setanta-vuit cursos amb uns vint-i-tres mil matriculats (alguns poden ser no col·legiats). El detall per anys (cursos acadèmics) és el següent (taula 3).

El col·legi segueix publicant en català la revista *Quaderns*, d'elevada qualitat i prestigi. Quan la revista va ser fundada fa més de cinquanta anys, es podia dir que era l'única, mentre que avui són moltes les revistes professionals que s'ocupen de l'actualitat arquitectònica i urbanística a Catalunya.

Passant ara de les estadístiques als estils, en l'anterior report l'autor intentava la difícilíssima tasca d'agrupar les tendències arquitectòniques manifestades a casa nostra en cinc apartats.

Si aleshores la tasca fou arriscada, encara ho seria més fer avui una llista que recollís els canvis tendencials ocorreguts en només set anys, tot i que set anys no són res en el curs molt lent de la història de l'art.

Es pot dir que la tendència anomenada *monumentalisme* en l'anterior report és, en tot cas, una nota afegida a qualsevol de les altres tendències. No té, per tant, entitat pròpia.

A l'altre extrem, l'arquitectura de l'art pobre i la de l'art vernacular poden ser ingredients actuals, però en ells mateixos són ja cosa del passat proper. Romanen, però, amb força dues tendències contraposades: d'una banda, l'expressionisme implícit en l'anomenat *deconstructivisme* i, de l'altra, la tendència de les *arquitectures blanques* que arrenquen, en aparença, de l'arquitectura del moviment modern. El primer, convertit en un modern barroc, té cada cop més adeptes. Suposa l'alliberament dels cànons formals, a la manera del que fou l'atonalitat en el camp de la música contemporània, però amb menys contingut exemplar.

4.2. L'ensenyament de l'arquitectura i de l'urbanisme a Catalunya en el període 1996-2002

Essent l'arquitectura una activitat reglada i filtrada a través de l'obligació de superar uns estudis oficials, el nombre de professors d'arquitectura és un indicador que complementa l'anterior taula 2.

En aquest septenni cal assenyalar com a fet important la creació de dues noves escoles d'arquitectura amb titulació reconeguda, vinculades a dues universitats privades. Són l'Escola d'Arquitectura La Salle, vinculada a la Universitat Ramon Llull (URL), i l'Escola Superior d'Arquitectura de la Universitat Internacional de Catalunya (UIC), que va començar les seves activitats el curs 1996-1997.

Així, al costat de les escoles oficials més antigues, de Barcelona i del Vallès, ambdues de la UPC (Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona [ETSAB] i Escola Tècnica Su-

perior d'Arquitectura del Vallès [ETSAV]), són ara quatre en total les escoles d'arquitectura catalanes, de les quals farem la ressenya a través de llurs estadístiques.

TAULA 4
Professorat de l'ETSA de Barcelona

a) Catedràtics

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
34	35	36	33	31	31	30

b) Professors titulars

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
121	121	125	127	124	124	120

c) Professors no titulars

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
159	148	151	135	138	147	147

TAULA 5
Estudiants de l'ETSA de Barcelona

a) Estudiants matriculats

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
3.774	3.650	3.563	3.681	3.499	3.378	3.245

b) Estudiants matriculats de doctorat

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
331	402	471	550	608	732	916

La relació entre les taules 4 i 5 dóna els indicadors 11,2 estudiants per professor i 21,3 estudiants per professor numerari, per al curs 2001-2002.

És també significatiu ressenyar els treballs explícitament de recerca (tesis doctorals llegides) (taula 6).

TAULA 6
Tesis doctorals llegides a l'ETSA de Barcelona

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
13	9	12	13	20	13	14

A l'escola del Vallès els indicadors paral·lels, també a través de les estadístiques, són els següents (taula 7):

TAULA 7
Professorat i estudiants de l'ETSA del Vallès

a) Professors

1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
110	112	113	110	125	127

b) Estudiants

1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
745	752	748	750	753	760

D'aquest quadre se'n desprèn una ràtio alumnes/professor = 6,024, que resulta emmascarada per la baixa dedicació d'alguns professors.

A la novíssima Escola d'Arquitectura de la UIC, fins al curs 2001-2002 no es va completar l'ensenyament dels cinc cursos de la carrera.

El *numerus clausus* d'aquesta escola permet assegurar una matrícula de seixanta estudiants per curs, posteriorment amplificada a setanta; això dona un total per a la totalitat de l'escola d'entre tres-cents i tres-cents cinquanta estudiants.

L'Escola d'Arquitectura La Salle, de la URL, és una altra de les dues escoles privades d'arquitectura nascudes a Barcelona

durant el septenni estudiat. La fundació de la nova escola superior privada va ser l'any 1998, i des d'aleshores aquesta escola va expandir progressivament els ensenyants fins al curs 2001-2002, en què va sortir la primera promoció d'arquitectes superiors titulats. El procés està reflectit en les taules 8 i 9 següents.

L'Escola d'Arquitectura La Salle ha format des del curs 1999-2000 un grup de recerca entre els seus professors, que investiga sobre l'ensenyament disciplinari i transdisciplinari així com sobre els nous mètodes pedagògics, que ha divulgat i han estat reconeguts en altres països.

De la taula 8 se'n dedueix un alt grau d'exigència ja que dels cent primers alumnes, se'n van diplomar només deu.

TAULA 8
Evolució de la primera promoció de l'ETSA La Salle

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
1r curs	100	—	—	—	—
2n curs	—	60	—	—	—
3r curs	—	—	85	—	—
4t curs	—	—	—	40	—
5è curs	—	—	—	—	10

TAULA 9
Evolució del professorat de l'ETSA La Salle

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
Prof. col·laboradors	6	20	15	42	—
Prof. de pràctiques	5	15	15	35	—
Prof. responsables	9	15	30	51	—
<i>Total</i>	20	50	80	128	154

De la taula 9, sabent que el total d'alumnes simultanis de l'escola voreja els quatre-cents matriculats, se'n desprèn un ràtio de 8,82 alumnes per professor responsable.

La pertinència de les dues escoles oficials d'arquitectura de

la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) al programa europeu Sòcrates-Erasmus fa que la mobilitat d'estudiants sigui molt important, i queda palesa —per activa i per passiva— en la taula 10.

TAULA 10
Resum de la mobilitat a l'ETSAB

a) Mobilitat a l'ETSAB

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
N. escoles conveni Sòcrates	30	43	46	54	47
N. places Sòcrates ofertes als alumnes	109	132	133	149	111
N. professors ETSAB / Sòcrates	30	42	43	44	44
Viatges professors TS realitzats	18	20	9	21	10

TS: *teaching staff* (intercanvi de professors dins el programa ERASMUS).

b) Estudiants enviats

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
Sòcrates-Erasmus	91	103	78	72	81
Amèrica Llatina (intercanvi)	—	2	1	—	3
GNA / SICUE-Sèneca	—	1	3	1	1
Freemovers i altres	—	—	—	3	6
IIT Chicago	—	—	—	—	5
<i>Total</i>	91	106	82	76	96

GNA: Germandat Nacional d'Arquitectes; SICUE: Sistema d'Intercanvi entre Centres Universitaris Espanyols.

c) Estudiants rebuts

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
Sòcrates-Erasmus	103	92	101	123	76
Amèrica Llatina (intercanvi)	—	5	5	5	4

TAULA 10 (Continuació)
Resum de la mobilitat a l'ETSAB

c) Estudiants rebuts

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
Iberoamèrica	10	2	16	10	16
Unió Europea	19	16	3	14	11
GNA/SICUE-Sèneca	—	6	2	5	9
Altres	2	—	3	1	1
<i>Total</i>	134	121	130	158	117

GNA: Germandat Nacional d'Arquitectes; SICUE: Sistema d'Intercanvi entre Centres Universitaris Espanyols.

Les conseqüències d'aquesta taula explicada en el report anterior sobre mobilitat encara són vàlides.

5. L'URBANISME CATALÀ EN EL SEPTENNI 1996-2002

L'urbanisme, disciplina propera però no pas exclusiva dels arquitectes, té en aquests anys (1996-2002) la continuació d'un important esclat, més per la qualitat que no pas per la quantitat, perquè el septenni ha estat un període de grans projectes i de preparació d'un fet que pretén tenir conseqüències urbanístiques favorables, amb la urbanització monumental del sector avui més deprimat (nord-est barceloní i sud-est de Sant Adrià de Besòs).

És sabut que l'urbanisme es compon de projectes i obres i que aquestes darreres estan condicionades per aquells; d'ells depèn, per tant, llur qualitat. En el report anterior a aquest, hom parlava de *formalització*, que és tant com dir *donar forma a una idea en l'espai*.

Els urbanistes catalans coneixen bé l'alt grau de prestigi assolit. En són mostra les realitzacions urbanístiques d'arquitectes catalans a França (Ais de Provença), a Holanda (Maastricht, Groningen), a Anglaterra (Bristol) i a Itàlia (Salern, l'Alguer).

En els mitjans professionals de l'estranger, sigui a Europa o a Amèrica, el nom de Barcelona sona sempre amb admiració (des de dins caldria escatir si aquesta admiració és sempre justificada o si és magnificada per inèrcia). No és aquest el lloc per fer-ne la crítica, però sí per deixar constància del fet.

En parlar de realitzacions urbanístiques torna a sortir la doble entrada: per una banda els projectes i per altra les obres. Aquells són ja en sí mateixos una obra complexa d'harmonització polifònica, si se'm permet parlar en termes musicals. La diferència d'escala mètrica fa que el concepte de *pla* sigui el d'un es-

tudi complex només formalitzable a la llarga. És ben conegut el sistema de planificació —a gran escala— de Catalunya. Del Pla Territorial General de Catalunya se'n desprenen els plans territorials parcials, que havien de venir però no han prosperat. Això fa pensar, en el moment d'escriure aquest report (març de 2004), en la necessària revisió, que fins a la data límit del report, 2002, encara no havia arribat, però sí que està anunciada.

L'activitat planificadora a escala municipal —els anomenats *plans generals*— i els plans parcials no sempre d'iniciativa pública han estat, en canvi, freqüents. És pot dir que el model de les grans ciutats catalanes i també una major conscienciació de la cultura urbanística han millorat els esquemes habituals. Hom es proposa aquí compatibilitzar, d'una banda, el creixement econòmic, traduït en obres, i, de l'altra, el manteniment de les condicions naturals, sense les quals el confort de l'habitatge quedaria mancat d'una característica cada cop més estimada.

La Direcció General d'Urbanisme de la Conselleria de Política Territorial i Obres Públiques no és certament un organisme de recerca en el sentit més directe, però sí que es pot prendre la seva activitat —amb la deguda prudència— com un indicador de l'esforç de síntesi dels urbanistes catalans esmerçat a l'hora de *cloure* un pla urbanístic en el que tot ha d'encaixar. L'activitat supervisora de l'autoritat urbanística manifestada a través de les quatre comissions provincials i de la Comissió d'Urbanisme de Catalunya pot resumir-se en unes quantes dades. Cal dir abans, però, que el pla general (PG) és la màxima figura de planejament municipal, que és freqüent la revisió dels plans generals vigents i que les normes subsidiàries de planejament (NS) substitueixen els plans generals en aquells municipis de creixement i envergadura poblacional més reduïda i amb problemes menors (taula 11).

Finalment, les delimitacions de sòl urbà són instruments mínims i sovint de trànsit vers una figura de planejament més substancial.

TAULA 11
Planejament general dels municipis de Catalunya en el septenni 1996-2003

Nre. de PG aprovats	Nre. de PG revisats	Nre. de NS aprovades	Nre. de delimitacions de sòl urbà	Població afectada/hab.	Superfície afectada/ha
17	36	172	3	1.114.788	816.217

L'afany creixent per mantenir les condicions de la natura de què s'ha parlat més amunt (algunes persones en diuen *ecologisme* i d'altres, *sostenibilitat*) ha influït enormement sobre els plans, els més sensats i ben fets dels quals es vertebren sobre l'espai lliure i no pas sobre l'espai construït com havia succeït freqüentment fins ara.

Dins d'aquesta manera de concebre l'ordenació territorial, la Diputació de Barcelona malda per aconseguir l'anomenada *anella verda* entorn de la ciutat de Barcelona.

Aquest projecte és ja (2002) vigent sobre dos terços de les cent cinquanta mil hectàrees previstes per preservar (espais agrícoles i bosc). Per assolir-les, la Diputació de Barcelona posseeix un capital humà que ha passat de cent cinquanta a tres-cents persones, amb una inversió provincial que ha crescut des de mil nou-cents milions de pessetes (1996) fins a l'equivalent en euros de quatre mil milions de les antigues pessetes.

L'anella es basa, primerament, en els parcs naturals declarats amb anterioritat a 1996; després, en els quatre de creats pel sistema de consorcis amb els municipis en el septenni estudiat. El parc de Collserola (de la Corporació Metropolitana) s'afegeix al conjunt per assolir les cent mil hectàrees actuals, que estan cobertes per dotze parcs o espais protegits.

Són múltiples les ciutats que des de l'estranger s'han interessat per aquesta realització catalana.

Com a important origen de recerca i de planejament hi ha l'agència Barcelona Regional.

L'agència Barcelona Regional és una empresa pluripersonal de capital íntegrament públic que es constitueix l'any 1993 sota la forma de societat anònima, creada per entitats i empreses del sector públic amb l'objectiu de disposar d'un instrument tècnic comú, de caràcter estable, que permeti la cooperació entre els diferents agents públics que actuen en l'àmbit metropolità de Barcelona.

L'agència Barcelona Regional és més que una consultoria amb capacitat tècnica adquirida al llarg dels seus anys d'existència, ja que té la singularitat d'inserir la qüestió o l'encàrrec plantejats en un marc conceptual, geogràfic i polític més ampli. El ventall de tasques que té el seu currículum va des de la realització d'estudis generals i de detall, l'anàlisi de viabilitat tècnica i econòmica

i prospeccions de continguts urbanístics, infraestructurals i mediambientals, fins a la promoció, gestió, direcció, assessorament, contractació i execució de tota mena de projectes d'infraestructures, urbanístics, arquitectònics i ambientals. Barcelona Regional ha prestat i presta els seus serveis i dóna suport tècnic principalment a Barcelona i a les ciutats de l'àmbit metropolità que ho requereixin. El seu àmbit de treball és —a partir dels encàrrecs rebuts— tot el territori de l'anomenada *regió metropolitana* de Barcelona (3.324 km², amb 4,4 milions d'habitants).

Al costat de la SCOT, societat filial de l'IEC, ja descrita, en el camp de la cultura i la reserva territorial també cal esmentar l'Associació Catalana de Ciència Regional (ACCR), adscrita a l'Associació de Ciència Regional mitjançant l'Associació Espanyola de Ciència Regional (AECR).

La branca catalana, l'ACCR, amb un centenar de membres, entre els quals predominen els economistes, s'ocupa també en les seves reunions i en la seva revista *Investigaciones Regionales* de temes territorials, entre els quals hi ha també els de l'ordenació del territori. Quatre socis són arquitectes. La major part de la recerca va encaminada a temes d'economia aplicada i econometria.

5.1. La recerca en urbanisme a las universitats catalanes

Prenent el marc docent com a indicador de la bona o de la mala salut de l'urbanisme català en el període d'aquest report, abans de dir cap altra cosa cal parlar d'interdisciplinarietat.

És ben sabut que el camp de l'urbanisme constitueix un espai teòric de confluència de moltes professions i experteses.

En el cas present i a partir del títol que l'IEC va fixar per al present report, hem estat parlant d'urbanisme preferentment des de la professió d'arquitecte.

Una tal simplificació prèvia, si passés a definitiva, a més d'injusta fóra errònia, ja que altres centres universitaris aborden l'urbanisme des d'altres currículums professionals, com ja he apuntat.

Certament, però, l'ensenyament de l'urbanisme, en quantitat i en qualitat, és una característica de les escoles d'arquitectura

catalanes; és a dir, de la de Barcelona, de la del Vallès, de la de La Salle i de la de la UIC (les dues darreres són privades).

El departament encarregat de la docència de l'urbanisme és únic per a les dues escoles oficials i estava, l'any 2002, for-

mat per seixanta professors (quaranta cinc a l'ETSAB i quinze a l'ETSAV) (taules 13 i 14).

L'evolució de professors en el període del report ha estat aquesta (taula 12):

TAULA 12
Docents a l'ETSAB en el període 1997-2002 adscrits al Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
Catedràtics	3	3	3	3	4
Titulars	17	16	14	13	12
Associats (1 hora)	17	19	23	23	23
Associats (2 hores)	5	4	3	3	3
Associats (3 hores)	1	1	2	2	2
Laborals	—	1	1	—	2
<i>Total PDI</i>	43	44	46	44	46

PDI: personal docent investigador.

TAULA 13a
Nombre d'assignatures troncal d'urbanisme i alumnes matriculats a l'ETSAB

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
Urbanística I	340	390	335	338	348	339
Urbanística II	360	403	343	372	373	367
Urbanística III	368	338	311	360	352	328
Urbanística IV	391	364	311	377	366	348
Urbanística V	445	401	392	447	410	426
Urbanística VI	466	409	339	448	381	416

TAULA 13b
Nombre d'assignatures optatives d'urbanisme i alumnes matriculats a l'ETSAB

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
Les noves ciutats del territori	—	—	—	—	—	25
El taller de l'espai públic. El parc	—	—	—	—	48	41
Història del paisatge I	—	40	51	29	48	37
Taller d'urbanisme	15	—	—	—	15	26
Història de l'urbanisme	—	—	73	23	42	58
Elements de composició paisatgística	17	54	—	86	66	62

TAULA 13b (Continuació)
 Nombre d'assignatures optatives d'urbanisme i alumnes matriculats a l'ETSAB

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
Tretze apostes per a la ciutat moderna	63	39	56	33	—	71
Història del paisatge II	—	—	—	17	80	9
Els plans d'escala intermèdia i la forma de la Barcelona contemporània	20	40	30	31	45	—
Amsterdam, la construcció de la ciutat	—	—	—	—	21	—
Centres urbans	—	—	—	—	49	—
Taller de pràctica urbanística I	—	—	—	12	—	—
Taller d'urbanisme I. Teoria urbanística contemporània	—	—	—	25	—	—
Recerca urbanística I. Trames residencials plurifamiliars	—	—	—	24	—	—
Història del paisatge II	—	23	—	18	—	—
Taller d'urbanisme II. Projecte final	—	17	—	13	—	—
Taller d'urbanisme II	—	—	20	7	—	—
Territori, medi i projecte	—	—	—	27	—	—
Paisatge i vegetació. Espai lliure versus espai verd	73	100	—	—	—	—
La transformació de la ciutat americana	—	51	—	—	—	—
Introducció a l'arquitectura	26	—	—	—	—	—

TAULA 14
 Nombre d'assignatures i alumnes matriculats a les assignatures d'urbanisme a l'ETSAB

Curs	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
Assignatures troncal d'urbanisme	8	8	8	8	8	8
Assignatures optatives d'urbanisme	4	3	4	5	6	5
Nombre d'alumnes a les troncal d'urbanisme	850	775	710	783	600	603
Nombre d'alumnes a les optatives d'urbanisme	70	80	75	85	108	125

A la UPC hi ha encara un altre curs d'urbanisme que s'imparteix a l'Escola Universitària d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona.

Un altre centre de la UPC té també ensenyament reglat d'urbanisme, dins de la carrera d'enginyeria de camins, canals i ports que hom cursa a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Camins, Canals i Ports (ETSECCP), gestionat pel Departament d'Infraestructura del Transport i del Territori.

L'urbanisme a l'ETSECCP té una assignatura troncal en el

primer cicle i una d'especialitat en el segon. Per a la docència d'aquestes matèries, l'escola, a través del Departament, disposa de professors distribuïts en les diverses categories que exposa la taula 16.

L'esmentat Departament imparteix també docència d'urbanisme a l'Escola Universitària d'Enginyers Tècnics d'Obres Públiques.

En ambdues escoles, el nombre i la qualitat d'assignatures és el següent (taula 15):

TAULA 15
Nombre i qualitat d'assignatures d'urbanisme

a) Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Camins, Canals i Ports

Enginyers superiors	1r cicle troncal	1r cicle optatives	2n cicle troncal	2n cicle optatives
Assignatures	1	2	1	6
Alumnes	160	40	145	15-25

b) Escola Universitària d'Enginyers Tècnics d'Obres Públiques

Enginyers superiors	1r cicle troncal	1r cicle optatives	2n cicle troncal	2n cicle optatives
Assignatures	4	—	—	4
Alumnes (aprox.)	80	—	—	30

TAULA 16
Professorat d'urbanisme a l'ETS d'Enginyers de Camins, Canals i Ports

	Catedràtics univ.	Catedràtics esc. univ.	Professors associats	Total
Any 2002	3	1	4	8

Tant a les escoles d'arquitectura com a la d'enginyers de camins, està plenament instituit el tercer cicle d'ensenyament superior.

El Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori, de la UPC, que, com ja està dit, és el mateix a les dues escoles d'arquitectura, va continuar durant els anys considerats en aquest informe el Programa de Mestratge en Projectació Urbanística, que segueix actualment.

Aquesta activitat docent està dirigida a formar tècnics interessats en la projectació urbanística, posant un èmfasi especial en la forma física de les intervencions, sense oblidar ni desconèixer,

però, les altres dimensions (econòmica, social, etc.) de la realitat. El Màster en Projectació Urbanística es dedica a l'estudi i la projectació dels processos de transformació urbana i territorial i es desenvolupa per mitjà de tres programes de postgrau: «Projectar el lloc», «Projectar la ciutat» i «Projectar el territori».

Hom treballa en règim de taller de projectes sobre temes reals, acompanyat per les assignatures de diferents perfils. Un curs d'especialització final i l'elaboració de la tesina són els complementos per accedir al títol del Màster UPC en Projectació Urbanística, homologat no solament per la UPC sinó també per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i convalidable en

altres universitats espanyoles i estrangeres. Així mateix, determinades assignatures teòriques i metodològiques dels tres programes de postgrau que integren el màster són reconegudes com a crèdit tipus I pel Programa de Doctorat en Urbanisme del Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori, de la UPC.

Aquest programa de mestratge està dirigit, fonamentalment, a arquitectes i enginyers de camins, i molt especialment a nous titulats, fins i tot als estudiants que treballen en el projecte de fi de carrera. Aquest programa s'entén com la continuació d'una formació que els nous plans d'estudi no permeten que es des-

envolupi suficientment en el primer i segon cicle. De la mateixa manera aquest programa queda obert, en aquelles assignatures que no siguin de taller, a altres professionals, com per exemple geògrafs, economistes i advocats. Els cursos i les assignatures d'especialització estan adreçades, principalment, als arquitectes i enginyers, especialment als pertanyents a l'Associació d'Urbanistes de Catalunya i a tots aquells urbanistes interessats en la projectació urbanística.

Pel que fa al doctorat, les tesis d'urbanisme llegides a cada una de les tres escoles està expressat en la taula 17:

TAULA 17
Tesis doctorals en urbanisme

a) ETSAB

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
2	1	2	—	1	2	—

b) ETSAV

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
No hi ha dades						

c) ETSECCP

1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
—	—	—	—	—	—	2

Els títols de les tesis llegides a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona en aquest període septennal han estat els següents:

a) Tesis d'escola:

— *Espais projectuals d'una metròpoli. Canvis en l'estructura espacial de l'àrea metropolitana de Barcelona 1976-1992.*

— *Espacio residencial y metròpoli. Las tramas residenciales en la formación y evolución metropolitana de Barcelona 1856-1992.*

b) Tesis departamentals:

— *El sistema de colònies tèxtils del Baix Berguedà i gènesi.*

— *Las catedrales siguen siendo blancas. Un estudio sobre la política de tratamiento del centro antiguo de Recife.*

— *Vialidad arterial y forma urbana. Estudio de la urbanística del viario y de los proyectos de urbanización del sistema de vías básicas de Barcelona.*

— *L'exposició del pla horitzontal.*

— *Un proceso abierto. Experiencia y evolución del método de proyectación del plan de extensión de Amsterdam de 1934.*

— *Entre la regulación y la desregulación urbanísticas. Dos experiencias de planeamiento urbano: Londres y Barcelona 1890-1999.*

L'enorme pluridisciplinarietat que comprèn tant la pràctica com l'ensenyament de l'urbanisme fa que, en ocasions, també s'hagin donat visions aproximatives a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials de Barcelona. De manera més regular, l'Escola Universitària d'Arquitectes Tècnics de Barcelona ja esmentada i l'Escola Universitària d'Agricultura (adscribita a la UPC) ofereixen també cursos d'urbanisme i ordenació del territori. A la Universitat de Lleida (UdL), les escoles tècniques su-

periors d'enginyers agrònoms i d'enginyers forestals sovint acosten llurs ensenyaments territorials a l'ordenació del territori en sentit global.

A la Universitat de Barcelona (UB), a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i a la Universitat de Girona (UdG) s'imparteixen ensenyaments de geografia com a carrera pròpia, amb resonàncies urbanístiques.

Per a la ciència urbana i regional, i no tant per al planejament urbanístic i territorial, la presència dels geògrafs ha estat sempre rellevant. Cal, per això, deixar-ne esment en aquest report, afegint que a la UB existeix un departament de geografia regional en el qual l'ensenyament de la ciència regional i de la recent ciència del paisatge té un lloc primordial, sobretot en els aspectes analítics, com ja està dit.

Prenent com a exemple el dels geògrafs de la UdL, els membres del Departament de Geografia i Sociologia formen part des de 1996 del Grup de Territori i Societat, un grup de recerca consolidat.

6. L'ARQUITECTURA DEL PAISATGE I EL PAISATGISME CATALANS DURANT EL PERÍODE 1996-2002

Tal com ja es va explicar en l'anterior report sobre arquitectura i urbanisme, l'autor d'aquest, que vol ser global, creu que quedaria manifestament incomplet si no fes referència a una novíssima —en el nostre país— activitat projectual i compositiva, que va començar ara fa setanta anys a les universitats anglosaxones amb el nom de *Landscape Architecture* i que ara, en general, s'anomena més genèricament *paisatgisme*.

Si sempre havien existit manifestacions de l'arquitectura dels jardins i parcs, és, però, recentment que el camp es va obrir vers la modificació i regeneració de paisatges. El mot *paisatgisme*, que representava una branca moderna de l'art de la pintura, ara ha estat manllevat per donar-li una significació més àmplia que defineix l'art, la ciència i la tècnica de compondre paisatges; ja sigui *ex novo* (cas dels parcs, grans o petits), ja sigui a partir d'unes preexistències geogràfiques o simplement topogràfiques (per posar un exemple, és el cas dels actuals i perceptius estudis d'impacte ambiental).

Amb aquesta nova activitat projectual, el camp que va obrir la ciència del medi troba qui s'ocupi amb coneixements adequats de la forma ambiental, fent-ne també objecte d'art.

Pel que fa a l'activitat i l'estat de la qüestió a Catalunya durant el septenni estudiat, val a dir que són els arquitectes i els enginyers els qui han introduït aquelles activitats en llurs respectius camps professionals.

En el cas dels arquitectes, ben emparats en la teoria i la pràctica de la composició de formes, ells es troben en un camp anàleg i ben proper al de l'arquitectura i encara més a prop de l'urbanisme. Això ha fet que, durant el septenni, hagi continuat sense problemes i amb majoria de demanda per part de no catalans el Programa de Mestratge en Arquitectura del Paisatge que va ser fundat al Departament d'Urbanisme l'any 1984.

Un apartat assenyalat el mereix l'anomenada *titulació de paisatgisme*. És un programa de sis semestres (més la confecció d'una tesina). Els ensenyaments són només de segon cicle i és un títol propi de la UPC que atorga el rector.

Els ensenyaments de la titulació a la seu de l'ETSAB van començar el primer semestre del curs 1998-1999, de manera que el curs 2001-2002 s'han diplomats els dos primers titulats. L'exigència de qualitat, sobretot en el darrer any (quart), dedicat al projecte de fi de carrera, explica aquest nombre tan reduït (taula 18).

Fins al curs 2001-2002 havien seguit els estudis de la titulació cent vint-i-cinc alumnes d'entre vint-i-un i cinquanta anys. Aquest curs, quan ja estan en funcionament el sis semestres, els matriculats són vuitanta-cinc, dels quals cinquanta-cinc són dones i trenta, homes. Els nous matriculats el primer semestre han estat vint-i-sis, i la taxa d'abandó és de prop del 35 %.

TAULA 18
Evolució del nombre d'estudiants matriculats a la titulació de paisatgisme a Barcelona

Curs 1998-1999	1r semestre	26
	2n semestre	30
Curs 1999-2000	1r semestre	42
	2n semestre	40
Curs 2000-2001	1r semestre	68
	2n semestre	60
Curs 2001-2002	1r semestre	85
	2n semestre	75

La doble experiència del màster i de la titulació en paisatgisme ha fet que a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona es reforçés la línia de les matèries opcionals de paisatge que s'ofereixen per a la carrera d'arquitectura.

Crec personalment, i amb mi molts altres, que el futur del paisatgisme a casa nostra està ben assegurat, ja que la coinci-

dència del sentiment ecologista com a majoritari i l'aparició de les ciències del medi demanaven cobrir aquest aspecte, ja assajat en el camp del *Land Art* o escultura del territori, que porta el paisatgisme a ser arquitectura del medi, amb totes les connotacions artístiques que el nom suggereix.

BIBLIOGRAFIA DE LLIBRES EN CATALÀ SOBRE ARQUITECTURA, CONSTRUCCIÓ, PLANEJAMENT I PAISATGISME PUBLICATS DES DEL 1996 FINS AL 2001

Per tal de completar la visió detallada que aquest report presenta sobre la recerca, posant l'ull en els autors, individuals o col·lectius de la recerca en arquitectura i urbanisme, hom ha fet un buidat de la llista d'adquisicions de la biblioteca del COAC a Barcelona. És una mostra quasi exhaustiva dels llibres en català més significatius, amb l'exclusió dels articles i les guies.

La sistematització de l'esmentada biblioteca permet dividir la llista en tres grans apartats temàtics; repetits en cada un dels cinc anys dels quals hom disposa de dades:

- I. Arquitectura.
- II. Construcció arquitectònica.
- III. Planejament i paisatgisme.

I. Llibres d'arquitectura de 1996

ADES, Dawn [et al.] [cur.]. *Art i poder: L'Europa dels dictadors: 1930-1945*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona: Institut d'Edicions, Diputació de Barcelona, DL 1996. 360 p., il·l., fot., plàn., 30 cm. [Pròleg d'Eric Hobsbawm; epíleg de Neal Ascherson]

ALTARRIBA, E. [et al.]. *Els reials col·legis de Tortosa*. Barcelona: Columna, 1996. 64 p., il·l., dib., fot., 23 cm. [Pròleg de Joan Maria Pujals; dibuixos: Millan Martínez]

Arquitectura a Catalunya: L'era democràtica: 1977-1996. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, DL 1996. 191 p., principalment il·l., fot., 30 cm.

BARBANY, Carme [et al.]. *De la balma a la masia: L'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental*. Granollers: Museu de Granollers, 1996. 223 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm.

BASSEGODA i NONELL, Joan. *L'Estudi de Gaudí*. Barcelona: Junta Constructora del Temple Expiatori de la Sagrada Família, 1996. 559 p., il·l., fot., 25 cm.

BONET CASTELLANA, Antonio. *Antoni Bonet Castellana: 1913-1989*. Ed. a cura de Fernando Álvarez i Jordi Roig. [Madrid]: Ministerio de Fomento, Servicio de Estudio y Fomento de la Arquitectura; Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, DL 1996. 224 p., il·l., dib., fot., plàn., 22 x 24 cm. [Textos: Fernando Álvarez, Antonio González-Armao, Jorge

Nudelman, Felipe Pich-Aguilera i Jordi Roig; coordinació: Fernando Álvarez, Felipe Pich-Aguilera i Jordi Roig]

BOU i MONCLÚS, Antoni; JOSEP i CANDELICH, Miquel; XURIACH i VILADÉS, Josep. *1991-1995: Obra pública i projectes: Mataró*. [Mataró]: Ajuntament de Mataró, 1995. 207 p., il·l., dib., fot., plàn., 26 cm.

COSTA, Xavier; LANDROVE, Susana [ed.]. *Arquitectura del moviment modern: Registre DOCOMOMO Ibèric = Architecture of the modern movement: Iberian DOCOMOMO register: 1925-1965*. [Barcelona]: Fundació Mies van der Rohe, DL 1996. 328 [7] p., il·l., dib., fot., plàn., 31 cm.

DOCOMOMO. *Registre d'arquitectura moderna de Catalunya = Registro de arquitectura moderna en Catalunya = Register of modern architecture in Catalonia: 1925-1965*. [Barcelona]: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, DL 1996. 237 p., il·l., fot., plàn., 23 x 25 cm. [Coordinació: Guillem Costa i Calsamiglia; comitè de selecció: Jordi Bergadà et al.; textos d'opinió: David Ferrer, Xavier Monteys, Antoni de Moragas, Manuel Ribas Piera i Esteve Terradas]

FERRER i ALÒS, Llorenç. *Masies i cases senyoriales del Bages*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa: Angle, 1996. 151 p., il·l., fot., 30 cm. [Fotografies de Lluís Casals]

FREIXA, Mireia. *Lluís Muncunill: 1868-1931, arquitecte*. Barcelona; Madrid: Lunwerg, DL 1996. 192 p., il·l., dib., fot., 31 cm. [Fotografies i documentació gràfica: Teresa Llordés]

GALOBART i SOLER, Josep. *Els retaules barrocs de les esglésies del terme de Santa Maria d'Oló: 1607-1781*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, DL 1996. 149 p., il·l., fot., 24 cm. [Fotografies per Valentí Sala i Burdó]

GARCÍA-MARTÍN, Manuel. *Buenos Aires: Mirar, admirar, escoltar*. Barcelona: Gas Natural, 1996. 385 p., principalment il·l., fot. col., 33 cm.

GAUDÍ, Antoni. *Gaudí: Dibuixos originals = Original drawings*. Barcelona: Junta Constructora del Temple Expiatori de la Sagrada Família: Càtedra Gaudí, Universitat Politècnica de Catalunya, 1996. 35 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm. [Textos: Jordi Bonet i Armengol]

GAVÍN i BARCELÓ, Josep M. *Inventari d'esglésies*. Vol. 27: *Barcelonès III, Barcelona capital II*. [Valldoreix]: Arxiu Gavín; Barcelona: Dalmau, 1996. V + 254 p., il·l., fot., plàn., 23 cm.

GÓMEZ i SERRANO, Josep. *L'Obrador de Gaudí*. Barcelona: ETSAV: Edicions UPC, 1996. 64 p., il·l., fot., 30 cm. [Presentació: Enric Miralles]

MIRALLES, Francesc [ed.]. *Història de l'art català*. Vol. 9: CORREDOR-MATHEOS, J. *La segona meitat del segle XX*. Barcelona: Edicions 62, 1983-1996. 9 v. 239 p., il·l., fot. col., 32 cm. [Creació, direcció i disseny: Joaquim Sabrià, Marisa Trigo i Enric Mir i Malé]

MITJANS MIRÓ, Francesc. *Francesc Mitjans: Arquitecte = Arquitecto*. [Barcelona]: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1996. 68 [4] p., il·l., dib., fot., plàn., 22 x 24 cm. [Coordinació: Guillem Costa Calsamiglia; documentació i recerca: Antoni Companys i Ferran; comissariat: Arxiu Històric del COAC]

OLIVER-BONJOCH i OLIVER, Jesús. *La basílica paleocristiana dins l'arquitectura de la Roma antiga*. Barcelona: Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, 1996. p. 203-214. Il·l., fot., 27 cm.

[Separata del *Butlletí de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi*, núm. x (1996)]

PARICIO ANSUATEGUI, Ignacio; SUST, Xavier. *L'habitatge contemporani: Programa i tecnologia*. Barcelona: Institut de Tecnologia de la Construcció de Catalunya, 1996. 101 p., il·l., fot., gráf., 21 cm.

PERELLÓ FERRER, Antònia M. *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996. 543 p., [16] p. de lám., il·l., dib., grav., 21 cm. [Pròleg de Joan-Ramon Triadó]

PLADEVALL I FONT, Antoni [cur.]. *Catalunya romànica*. Vol. 16: *La Ribagorça*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996. 27 v. 580 p., il·l., dib., fot., plàn., 32 cm.

— *Catalunya romànica*. Vol. 25: *El Vallespir, el Capcir, el Donasà, la Fenolleda, el Perapertusès*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996. 27 v. 440 p., il·l., fot., map., plàn., 32 cm.

PUJOLS, Francesc. *La visió artística i religiosa d'en Gaudí*. Barcelona: Quaderns Crema, 1996. 93 p., 19 cm.

ROGENT I AMAT, Elies. *Arxiu professional de l'arquitecte Elies Rogent i Amat: Catàleg*. Barcelona: Arxiu Històric del COAC, 1996. II + 69 p., 30 cm.

ROSELL COLOMINA, Jaume. *La construcció en l'arquitectura de Barcelona a finals del segle XVIII*. 1996. 423 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm. [Tesi doctoral; director: Pere Hereu Payet]

SAGARRA I TRIAS, Ferran. *Barcelona, ciutat de transició (1848-1868): El projecte urbà a través dels treballs de l'arquitecte Miquel Garriga i Roca*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996. 750 p., [10] p. de lám. pleg., il·l., plàn., 24 cm.

SOLÀ-MORALES I RUBIÓ, Ignasi de; DILMÉ, Lluís; FABRÉ, Xavier. *El Gran Teatre del Liceu: Reconstrucció i ampliació = Reconstruction and extension = Ricostruzione e ampliamento = Reconstrucción y ampliación*. [Barcelona]: Consorci del Gran Teatre del Liceu: Ajuntament de Barcelona: Diputació de Barcelona; Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, 1996. 145 p., il·l., dib., fot., plàn., 31 cm. [Coordinació del catàleg: Marta Badia]

TARRASÓ, Olga; LECEA, Ignasi de; CALAVERA, Sílvia [cur.]. *Barcelona: Espais urbans: 1981-1996*. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, Sector d'Urbanisme, 1996. 1 fulllet, il·l., map., fot., 30 x 129 plegat a 30 x 13 cm.

II. Llibres de construcció de 1996

BELLMUNT I RIBAS, Rafael; GENESCÀ I RAMON, Josep M.; GIBERT I ARMENGOL, Vicenç. *Guia d'actuacions en sostres existents de biguetes de formigó armat o precomprimit*. [Barcelona]: Institut de Tecnologia de la Construcció de Catalunya, 1996. 103 p., 30 cm. [Amb la col·laboració de l'Institut de Ciències de la Construcció Eduardo Torroja]

ESQUIUS I AUSIÓ, Josep Maria; LLUCH I OMS, Pepa. *Guia de programes de R+DT (recerca + desenvolupament tecnològic) i accions de suport aplicables al sector de la construcció*. Barcelona: Institut de Tecnologia de la Construcció de Catalunya, 1996. 39 p., 24 cm.

ROSELL COLOMINA, Jaume. *La construcció en l'arquitectura de Barcelona a finals del segle XVIII*. 1996. 423 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm. [Tesi doctoral; director: Pere Hereu Payet]

SERRA FLORENSA, Rafael. *Arquitectura i màquina: Principis d'instal·lacions als edificis*. Barcelona: Edicions UPC, 1996. 118 p., il·l., dib., fot., 26 cm. [Col·laboradors: Antoni Isalgué i Lluïsa Sánchez]

III. Llibres de planejament i paisatgisme de 1996

AINAUD DE LASARTE, Josep Maria [et al.]. *Barcelona contemporània = Contemporary Barcelona: 1856-1999*. [Barcelona]: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona: Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, DL 1996. 275 p., il·l., fot., gráf., plàn., 25 x 24 cm. [Comissari: Josep Lluís Mateo; coordinació: Marina Palà i Olga Subirós]

ANDREOTTI, Libero; COSTA, Xavier [ed.]. *Teoria de la deriva i altres escrits situacionistes sobre la ciutat*. Barcelona: Museu d'Art Contemporani de Barcelona: Actar, 1996. 171 p., il·l., fot., 27 cm. [Coordinació: Albert Ferré]

ARANDA, Rafael; PIGEM, Carme; VILALTA, Ramon. *Seqüències: Centre històric Sant Feliu de Pallerols: Pla especial de protecció i millora*. [Girona]: Ajuntament de Sant Feliu de Pallerols: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona: Diputació de Girona, DL 1996. 91 p., il·l., dib., fot., plàn., 23 x 23 cm.

Barcelona: La segona renovació. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Publicacions, 1996. 222 p., il·l., fot., plàn., 30 x 30 cm. [Sector d'urbanisme; coordinació: Miquel Roig]

FANÉ I TORRENT, Miquel. *La gestió en l'evolució urbanística: El cas d'Arenys de Mar*. [Barcelona]: DAU/MF, Despatx d'Arquitectura i Urbanisme de Miquel Fané, 1996. [332] p., il·l., dib., fot., plàn., 24 cm.

FERRER I AIXALÀ, Amador. *Els polígons de Barcelona: L'habitatge massiu i la formació de l'àrea metropolitana*. Barcelona: Edicions UPC, 1996. 227 p., il·l., dib., fot., plàn., 25 cm.

FRANQUESA, Teresa; CERVERA, Manuel; ESPIGULÉ, Josep. *Una nova relació amb la natura i amb la gent: L'experiència dels voluntaris de Collserola*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1996. 35 p., il·l., fot., 30 cm.

HUERTAS I CLAVERIA, Josep Maria; ANDREU, Marc. *Barcelona en lluita: El moviment urbà, 1965-1996*. Barcelona: Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona, 1996. 158 p., il·l., fot., 30 cm. [Introducció de M. Vázquez Montalbán]

MORENO, Maria Rosa. *Jardins del laberint d'Horta*. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, Districte d'Horta-Guinardó, 1996. 147 p., il·l., fot., 21 x 21 cm.

MORERA, Joan; COLOMER, P. [et al.] [ed.]. *Borgonyà: Una colònia industrial del Ter: 1895-1995*. Vic: Eumo, 1996. 444 p., il·l., fot., gráf., 25 cm.

PERMANYER, Lluís. *Biografia de la Diagonal*. Barcelona: La Campana, 1996. 172 p., il·l., fot., 24 cm.

SANZ, Carles [et al.]. *L'àrea urbana de Girona: Un espai per al futur*. [Girona]: Progrup, DL 1996. 143 p., il·l., fot., gráf., plàn., 30 cm + 1 map. pleg. [Coordinació: Joan Vicente, Margarida Castañer i Joaquim Bover]

SERRA, Enric; ESPAÑOL, Joaquim; QUINTANA, Marius. *El centre reinventat: Exploracions projectuals per a un nou centre urbà = El centro reinventado: Exploraciones proyectuales para un nuevo centro urbano: BDN*. Barcelona: Fundació Politècnica de Catalunya; [Badalona]: Ajuntament de Badalona, 1996. 125 p., il·l., fot., plàn., 30 cm.

SOLÀ-MORALES, Ignasi de; COSTA, Xavier [cur.]. *Present i futurs: Arquitectura a les ciutats*. [Barcelona]: Comitè d'Organització del Congrés UIA Barcelona 96: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona: Actar, [1996]. 309 p., il·l., fot., plàn., 34 cm. [Coordinació del catàleg: Susana Landrove i Marina Palà; exposició organitzada pel Comitè d'Organització del Congrés UIA Barcelona 96 conjuntament amb el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona]

I. Llibres d'arquitectura de 1997

AZARA, Pedro [cur.]. *Les cases de l'ànima: Maquetes arquitectòniques de l'antiguitat (5500 aC - 300 dC)*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona: Institut d'Edicions, Diputació de Barcelona, cop. 1997. 299 p., il·l., dib., fot., plàn., 24 × 25 cm. [Cordinació del catàleg: Marina Palà]

BALLBÈ I BOADA, Miquel. *Aportació històrica a les cases de pagès de Talamanca*. Talamanca: Ajuntament de Talamanca, 1997. 174 p., il·l., fot., plàn., 24 cm. [Plànols i fotografies: Andreu Vilanova i Manel Astals]

BASSEGODA I NONELL, Joan. *La façana major de la seu de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997. P. 175-205, 24 cm.

BER I SABATÉ, Ramon. *El celler del Pinell i l'obra d'en Cèsar Martinell*. El Pinell de Brai: Associació Cèsar Martinell, 1997. 167 p., il·l., dib., fot., 25 cm.

BOLÒS I MASCLANS, Jordi. *Castells de la Catalunya central*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa: Angle, 1997. 173 p., il·l., fot., plàn., 30 cm. [Amb la col·laboració d'Isidro Bango; fotografies de Lluís Casals]

CODERCH DE SENTMENAT, José Antonio. *Coderch: La Barceloneta*. Ed. a cura de Gustau Coderch i Carles Fochs. [Barcelona]: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, DL 1997. 67 [5] p., il·l., dib., fot., plàn., 22 × 24 cm.

COLOMINA, Beatriz; BLOOMER, Jennifer [et al.] [ed.]. *Sexualitat i espai: [El disseny de la intimitat]*. Barcelona: Edicions UPC: ETSAB, 1997. 243 p., il·l., dib., fot., 24 cm.

CONTUJOCH, Josep M.; BAYONA, Vicenç. *Els masos de Rojals*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1997. 139 p., il·l., fot., plàn., 24 cm.

FERRÉS I PADRÓ, Xavier; FOLCH I SOLER, Andreu; FOLCH I SOLER, Ramón. *Eduard Ferrés i Puig: Arquitecte*. Vilassar de Mar: Ajuntament de Vilassar de Mar: Amics de Vilassar de Mar: La Comarcal, 1997. 126 p., il·l., dib., fot., 20 × 21 cm. [Pròleg de Romà Arranz]

FLORENSA I FERRER, Adolf. *Adolf Florensa*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, DL 1998. 84 p., il·l., dib., fot., plàn., 22 × 24 cm. [Textos: Manuel de Solà-Morales, Manuel Ribas Piera i Oriol Bohigas]

GAVÍN I BARCELÓ, Josep M. *Inventari d'esglésies*. Vol. 28: *Barcelonès IV, Barcelona capital III*. [Valldoreix]: Arxiu Gavín; Barcelona: Dalmau, 1997. V + 171 p., il·l., fot., plàn., 23 cm.

GRUP R. *GR: Una revisió de la modernitat, 1951-1961 = GR: Una revisión de la modernidad, 1951-1961*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona: Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, cop. 1997. 55 p., il·l., fot., 22 cm.

MORA I CASTELLÀ, Josep. *La construcció a Catalunya en el segle XVIII: La Universitat de Cervera com a paradigma de l'arquitectura dels enginyers militars*. [S. II.]: Josep Mora Castellà, 1997. 278 p., il·l., dib., fot., plàn., 24 cm. [Presentació: Josep M. Montaner Martorell; introducció: Josep M. Llobet Portella]

MORAGAS GALLISSÀ, Antoni de. *Antoni de Moragas i Gallissà: Arquitecte*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1997. 119 p., il·l., fot., plàn., 22 × 24 cm. [Coordinació: Marc Longarón i Sorigué; textos: Antoni de Moragas i Spa, Marc Longarón i Sorigué i X. B. Serra]

MUNTAÑOLA, Josep [ed.]. *Arquitectura, semiòtica i ciències socials: Topogènesi = Arquitectura, semiótica y ciencias sociales: Topogénesis = Architecture, sémiotique et sciences humaines: Topogénèse = Architecture, semiotics and social sciences: Topogenetics*. Barcelona: Edicions UPC, 1997. XXV + 510 p., il·l., dib., fot., 30 cm.

NOLLA BRUFAU, Josep M. *La ciutat antiga*. [Girona]: Ajuntament de Girona, DL 1997. 53 p., il·l., dib., fot., 24 cm. [Il·lustracions: Jordina Sagrera i David Vivó]

PLADEVALL I FONT, Antoni [cur.]. *Catalunya romànica*. Vol. 24: *El Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997. 27 v. 617 p., il·l., fot., map., plàn., 32 cm.

— *Catalunya romànica*. Vol. 26: *Tortosa i les terres de l'Ebre, la Llitera i el Baix Cinca: Obra no arquitectònica, dispersa i restaurada*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997. 27 v. 469 p., il·l., dib., fot., map., plàn., 32 cm.

QUETGLAS, Josep. *Escrits col·legials = Escritos colegiales*. Barcelona: Actar, 1997. 286 p., il·l., dib., fot., 16 cm.

RAMON GRAELLS, Antoni; FELIU IGLESIAS, Isabel; LLORENTE DÍAZ, Marta; PERICOT CANALETA, Iago; RODRÍGUEZ PEDRET, Carmen; SANCHIS SINISTERRA, José [ed.]. *El lloc del teatre: Ciutat, arquitectura i espai escènic*. Barcelona: Edicions UPC, 1997. 156 p., il·l., dib., fot., 26 cm.

RASPALL, Manuel Joaquim. *M. J. Raspall: Arquitecte (1877-1937)*. Barcelona: Fundació La Caixa, DL 1997. 95 p., il·l., fot., 21 × 21 cm.

SERT, Josep Lluís. *J. Ll. Sert i la Mediterrània = J. Ll. Sert and Mediterranean culture*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, [1997?]. 227 p., il·l., dib., fot., plan., 23 × 25 cm. [Responsable de l'edició: Antonio Pizza; amb textos de Jaume Freixa, Enric Granell, Juan José Lahuerta, Fernando Marzá, Antonio Pizza i Josep M. Rovira; i una antologia d'escrits de Josep Lluís Sert]

— *Sert: Arquitecte a Nova York*. [Responsables de l'edició: Xavier Costa i Guido Hartray; coordinació i edició de textos: Albert Ferré]. Barcelona: Museu d'Art Contemporani de Barcelona: Actar, 1997. 166 p., il·l., fot., 27 cm.

II. Llibres de construcció de 1997

ESPUGA BELLAFONT, Jaume; BERASATEGUI BERASATEGUI, Delfina; GIBERT ARMENGOL, Vicenç [ed.]. *Arrebossats i estucats: Teoria i pràctica*. Barcelona: Edicions UPC, 1997. 133 p., il·l., fot., 29 cm.

FREIXA I JANÁRIZ, Agustí. *La prevenció d'incendis als establiments: Pautes a seguir a l'hora de considerar el risc d'incendi i explosió en l'expedient d'activitats classificades*. [Barcelona]: Enginyers Industrials de Catalunya, Associació/Col·legi, 1997. 262 p., il·l., dib., 23 cm.

GARCIA INYESTA, Neus; SUNYER, Oliver. *Construir en marès*. Palma de Mallorca: Delegació Mallorca del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears, DL 1997. 269 p., principalment il·l., dib., fot., map., 30 cm.

GENESCÀ RAMON, Josep M.; ROSSELL I AMIGÓ, Joan Ramón. *Recomanacions per al reconeixement, la diagnosi i la teràpia d'estructures de fàbrica de maó*. Barcelona: Institut de Tecnologia de la Construcció de Catalunya, 1997. 165 p., 30 cm + 1 disquet 3,5". [Treball realitzat a l'ITEC sota la direcció de Rafael Bellmunt i Ribas]

GONÁLEZ MORENO-NAVARRO, José Luis; CASALS, Albert; FALCONES, Alejandro. *Les claus per a construir l'arquitectura*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques: G. Gili, DL 1997-2001. 3 v. (vol. 1, 224 p.; vol. 2, 176 p.; vol. 3, 207 p.), il·l., dib., fot., 24 cm.

LLORENS I DURAN, Josep Ignasi de; SOLDEVILA BARBOSA, Alfons. *Construcció amb bloc de formigó*. Barcelona: Edicions UPC, 1997. 146 p., il·l., dib., fot., gráf., 30 cm. [Col·laboradors: Xavier Pons Camps i M. Carmen Riera Munné]

III. Llibres de planejament i paisatgisme de 1997

ALBERCH I FUGUERAS, Ramón [cur.]. *Els barris de Barcelona*. Vol. III: CHIFONI, Carolina [et al.]. *Gràcia; Horta-Guinardó; Nou Barris*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997. 4 v. 358 p., il·l., dib., fot., plàn., 31 cm.

GANAU CASAS, Joan. *Els inicis del pensament conservacionista en l'urbanisme català: [1844-1931]*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997. 600 p., [32] p. de lám., il·l., dib., fot., plàn., 21 cm. [Pròleg de Joan Vilagrà Ibarz]

GONZÁLEZ RAVENTÓS, Aquil·les. *L'espai urbà: Criteris de disseny: II*. Barcelona: Edicions UPC, 1997. 180 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm.

GURRI I SERRA, Francesc. *Parcs naturals de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Direcció General del Medi Natural: Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions: Editorial 92, 1997. 355 p., il·l., fot., map., 32 cm.

LANDROVE, Susana [cur.]. *Nous paisatges, nous territoris = New landscapes, new territories*. Barcelona: Museu d'Art Contemporani de Barcelona: Actar, 1997. 209 p., il·l., dib., fot., 27 cm.

MAYER, Marc; RODÀ, Isabel [ed.]. *Ciutats antigues de la Mediterrània*. Barcelona: Diputació de Barcelona; Barcelona; Madrid: Lunwerg, DL 1997. 371 p., il·l., dib., fot., plàn., 32 cm.

MIRALLES I GUASCH, Carme. *Transport i ciutat: Reflexió sobre la Barcelona contemporània*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions, 1997. 326 p., il·l., plàn., 23 cm.

NEL-LO I COLOM, Oriol [ed.]. *Els 20 anys del Pla General Metropolità de Barcelona*. [Bellaterra]: Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1997. 105 p., il·l., gráf., plàn., taules, 30 cm. [Consell de Redacció: Lluís Ballbé i Mallol et al.]

— *Les formes del creixement metropolità*. [Bellaterra]: Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1997. 78 p., il·l., dib., plàn., map., 30 cm. [Consell de Redacció: Lluís Ballbé i Mallol et al.]

ORTELLS CHABRERA, Vicent. *La ciutat preindustrial valenciana: La imatge i la paraula*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I: Diputació de Castelló, Servei de Publicacions, DL 1997. 278 p., il·l., dib., map. gráf., 21 cm.

PEREMIQUEL I LLUCH, Francesc; SALVÀ I ROSELLÓ, Isabel [ed.]. *Transformacions urbanes: Eix Macià, Sabadell; Casernes, Girona; Canyeret, Lleida; Campus, Terrassa; Can Mulà, Mollet; Port, Badalona; Sucre, Vic*. [Barcelona]: Vocabla d'Informació i Difusió de la Demarcació de Barcelona del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, [1997]. 101 p., il·l., dib., fot., plàn., 28 cm.

Pla General de Lleida: 1995-2015: Municipal d'ordenació urbana i territorial: Dossier informatiu del document de l'aprovació inicial, abril 1997. Lleida: Ajuntament de Lleida, DL 1997. 23 p., il·l. col., plàn., map., 31 cm. [Equip redactor: Josep M. Llop et al.; equip d'assessors: Jesús Gutiérrez et al.]

ROCA I ALBERT, Joan [ed.]. *Expansió urbana i planejament a Barcelona*. Barcelona: Institut Municipal d'Història de Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura: Proa, 1997. IX + 373 p., il·l., gráf., plàn., 24 cm.

SABATÉ, Joaquim; COROMINAS, Miquel; EIZAGUIRRE, Xavier; PIÉ, Ricard [ed.]. *Forma del territori i projecte: Propostes d'ordenació territorial a la Vall d'Aran = Forma del territorio y proyecto: Propuestas de ordenación territorial en el Valle de Arán*. Barcelona: Fundació Politècnica de Catalunya, UPC, DL 1997. 175 p., il·l., fot., plàn., 30 cm + 1 map. pleg. (50 x 78 pleg. a 29 x 20 cm).

SAURA I CARULLA, Magda. *Història de l'Eixample: Una metodologia de disseny*. Barcelona: Edicions UPC, 1997. 77 p., 29 p. de lám., il·l., fot., plàn., 29 cm.

— *Pobles catalans: Iconografia de la forma urbana de L. B. Alberti al comtat d'Empúries-Rosselló = Catalan villages: L. B. Alberti's iconography of urban form in the Empúries-Roussillon county*. [Barcelona]: Universitat Politècnica de Catalunya, DL 1997. 319 p., il·l., dib., fot., plàn., 21 x 21 cm.

SORRIBES MONRABAL, Josep. *Comprendre i gestionar la ciutat: Un assaig d'economia i política urbana*. [València]: Universitat de València, 1997. 306 p., il·l., fot., plàn., 24 cm.

TETAS I PALAU, Lluís. *Els carrers de Calafell: Un model de creixement urbanístic i d'establiment de toponímia urbana*. [Calafell]: Ajuntament de Calafell: Institut d'Estudis Penedesencs, 1997. 139 p., il·l., fot., plàn., 24 cm.

VALL CASAS, Pere. *El sistema de colònies tèxtils del Baix Berguedà: Gènesi i revaloració*. 1997. 2 v. 212 p., [22] p. de lám., il·l., dib., fot., map., plàn., 30 cm. [Director: Joaquim Sabaté Bel]

I. Llibres d'arquitectura de 1998

ARAGÓ I CABAÑAS, Lluís Maria. *El creixement de l'Eixample: Registre administratiu d'edificis: 1860-1928*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Barcelona, 1998. 143 p., 30 cm. [Amb la col·laboració de Montserrat Caldés i Torrent; coordinació de Marta Cervelló i Casanova]

Art de Catalunya = Ars cataloniae. Vol. 3: SOLER, Narcís; GUITART I DURAN, Josep; BARRAL I ALTET, Xavier; DALMASES, Núria de; PERELLÓ

FERRER, Antònia M.; NAVASCÚES PALACIO, Pedro; MONTANER, Josep Maria. *Urbanisme, arquitectura civil i industrial*. Barcelona: Isard, 1998. 16 v. 347 p., il·l., dib., fot., plàn., 27 cm. [Direcció científica de l'obra: Xavier Barral i Altet; fotografia: Ramon Manent]

BARBA CORSINI, Francisco J. *Mitre: Barcelona 1959-1964*. Ed. a cura de Xavier Monteys i Pere Fuertes. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, DL 1998. 83 p., il·l., dib., fot., plàn., 22 cm.

BERNAT I CONSTANTÍ, August. *Les barraques de pedra seca a la conca mitja del Gaià*. Santes Creus: Fundació d'Història i Art Roger de Belfort, 1998. 163 p., il·l., dib., fot., 23 cm.

CODERCH DE SENTMENAT, José Antonio. *Coderch: Casa Ugalde = Ugalde house*. [Barcelona]: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1998. 73 p., [22] p. de làm., il·l., dib., fot., plàn., 22 x 24 cm.

CORTADA I COLOMER, Lluís. *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliòrcètics a la Catalunya preindustrial*. Vol. 1: *De l'antiguitat al segle XVII*. Ed. a cura de Manuel Ribas i Piera. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia, 1998. 2 v. 304 p., il·l., dib., fot., plàn., 24 cm.

— *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliòrcètics a la Catalunya preindustrial*. Vol. 2: *Segles XVIII i XIX*. Ed. a cura de Manuel Ribas i Piera. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia, 1998. 2 v. 587 p., il·l., dib., fot., plàn., 24 cm, [3] p. de làm. pleg.

DOMÈNECH I GIRBAU, Lluís. *Domènech i Montaner: Aprender d'una arquitectura*. Barcelona: Edicions UPC, 1998. 154 p., [14] p. de làm., il·l. dib., fot., plàn., 26 cm.

GAVÍN I BARCELÓ, Josep M. *Inventari d'esglésies*. Vol. 29: *Barcelonès V, Barcelona capital IV*. [Valldoreix]: Arxiu Gavín; Barcelona: Dalmau, 1998. V + 271 p., il·l., fot., plàn., 23 cm.

HEREU PAYET, Pere. *Teoria de l'arquitectura: L'ordre i l'ornament*. Barcelona: Edicions UPC, 1998. 318 p., il·l. algunes col., dib., grav., 26 cm. [Amb la col·laboració de Jaume Rosell Colomina]

JUJOL I GIBERT, Josep M. *Jujol*. [Madrid]: Ministerio de Fomento, Dirección General de la Vivienda, la Arquitectura y el Urbanismo; Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1998. 189 p., il·l., dib., fot., 23 x 25 cm. [Textos de Dennis Dollens, Carlos Flores, Josep M. Jujol jr., Juan José Lahuerta i Jan Molema; fotografies de Jordi Cuxart; direcció del catàleg: Ramón Úbeda]

MARTINELL I BRUNET, Cèsar. *Cèsar Martinell*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, DL 1998. 70 [2] p., il·l., dib., fot., plàn., 22 x 24 cm.

MARTÍNEZ PARICIO, Pelayo. *Pelayo Martínez: Arquitecte: Figueres, 1898-1978*. [Figueres]: Ajuntament de Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà, DL 1998. 99 p., principalment il·l. algunes col., fot., plàn., 25 cm. [Textos de Joan Falgueras, Joan Tarrús i Pep Torner]

PONSETI, Miquel. *Cascarrulles: Quaranta anys d'arquitecte, 1948-1988*. [Barcelona]: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, DL 1998. 263 p., il·l., fot., plàn., 23 cm.

REYNÉS TRIAS, Antoni; ORDINAS MARCÉ, Gabriel. *Les torres d'Escorca*. Palma: Gall: Grup Excursionista de Mallorca, 1998. 144 p., [8] p. de làm., il·l., dib., fot., plàn., 22 cm. [Dibuixos d'Antoni Rebassa Ordinas]

ROIG ESTRADÉ, Pau. *Masies del Garraf. 1*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa: Consell Comarcal del Garraf, 1998.

III. Llibres de planejament i paisatgisme de 1998

ALBERCH I FUGUERAS, Ramón [cur.]. *Els barris de Barcelona*. Vol. II: BOU, Lluís M. [et al.]. *Sants-Montjuïc; Les Corts; Sarrià-Sant Gervasi*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998. 4 v. 389 p., il·l., fot., map., 31 cm.

Art de Catalunya = Ars cataloniae. Vol. 3: SOLER, Narcís; GUITART I DURAN, Josep; BARRAL I ALTET, Xavier; DALMASES, Núria de; PERELLÓ FERRER, Antònia M.; NAVASCÚES PALACIO, Pedro; MONTANER, Josep Maria. *Urbanisme, arquitectura civil i industrial*. Barcelona: Isard, 1998. 16 v. 347 p., il·l., dib., fot., plàn., 27 cm. [Direcció científica de l'obra: Xavier Barral i Altet; fotografia: Ramon Manent]

BORJA, Jordi; NEL·LO, Oriol; VALLÈS, Josep M. *La ciutat del futur, el futur de les ciutats*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans: PSC-Barcelona, 1998. 91 p., 21 cm. [Pròleg de Joan Clos]

BOSOM I ISERN, Sebastià; SOLÉ I IRLA, Martí. *Carrers i places de Puigcerdà: Una passejada per la seva història*. Puigcerdà: Ajuntament de Puigcerdà: Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, 1998. 175 p., il·l., fot., plàn., 31 cm. [Amb la col·laboració de Manuel Calvo]

CARGOL, Josep. *Intervencions arquitectòniques en el medi rural = Intervenciones arquitectónicas en el medio rural = Architectural interventions in rural settings: master*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona, DL 1998. 128 p., il·l., col., fot., dib., 24 cm.

CORTADA I COLOMER, Lluís. *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliòrcètics a la Catalunya preindustrial*. Vol. 1: *De l'antiguitat al segle XVII*. Ed. a cura de Manuel Ribas i Piera. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia, 1998. 2 v. 304 p., il·l., dib., fot., plàn., 24 cm.

— *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliòrcètics a la Catalunya preindustrial*. Vol. 2: *Segles XVIII i XIX*. Ed. a cura de Manuel Ribas i Piera. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia, 1998. 2 v. 587 p., il·l., dib., fot., plàn., 24 cm [3] p. de làm. pleg.

DOMINGO I CLOTA, Miquel; BONET I CASAS, Maria Rosa. *Barcelona i els moviments socials urbans*. Barcelona: Mediterrània: Fundació Jaume Bofill, 1998. 323 p., [2] p. de làm., il·l. (algunes col.), gráf., plàn., 24 cm. [Pròleg de Pasqual Maragall]

FONT, Antonio; COROMINAS, Miquel; LLOP Carles [ed.]. *El projecte d'un lloc: Idees per a la transformació del Turó de Gardeny de Lleida = El proyecto de un lugar: Ideas para la transformación del Turó de Gardeny de Lleida*. Barcelona: Fundació Politècnica de Catalunya, UPC, 1998. 158 p., il·l., fot., plàn., 30 cm.

FORTIÀ, Pep [cur.]. *Girona, pedres i flors: El patrimoni arquitectònic del Barri Vell de Girona*. Girona: Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona: Universitat de Girona, Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció, 1998. 274 p., il·l., dib., fot. col., plàn., 24 x 31 cm. [Amb la col·laboració de Rosa M. Labayen; dibuixos realitzats pels estudiants d'Arquitectura Tècnica de la Universitat de Girona; textos de Narcís-Jordi Aragó, Pep Fortià, Akihiro Kashima, Jordi Sagrera i Josep M. Nolla; fotografies de Jordi S. Carrera]

LUDEVID, Jordi [et al.]. *Arquitectura territorial, medi natural i desenvolupament urbà al Pla de Bages: Bases tècniques per a un acord necessari*. Manresa: Fundació Caixa Manresa: Col·legi d'Arquitectes de

Catalunya. Delegació Bages i Berguedà: Angle, 1998. 156 p., il., map., fot., 24 cm + 8 plàn., col., 45 x 45 cm, pleg. a 24 x 28 cm.

MUNTADAS i CASANOVA, Montserrat. *Colònies industrials del Ripollès: Estudi arquitectònic i constructiu*. [Girona]: Diputació de Girona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona: Universitat de Girona, Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció, DL 1993. 101 p., il., dib., fot., plàn., 23 cm.

NAVAS, Daniel [coord.]. *Praxis de gestió urbanística: Gestió en el sòl urbà*. Organitza: Àmbit d'Urbanisme, Demarcació de Barcelona, 1998. 1 v. (paginació múltiple), il., dib., fot., 30 cm. [Direcció del curs: Pere Serra]

— *Praxis de la gestió urbanística: Gestió i intervenció en el sòl no urbanitzable en el marc de la nova llei del sòl*. Organitza: Àmbit d'Urbanisme, Demarcació de Barcelona, 1998. 1 v. (paginació múltiple), il., dib., 30 cm. [Direcció del curs: Josep Estasio]

NEL·LO i COLOM, Oriol [ed.]. *Indicadors estadístics municipals*. [Bellaterra]: Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1998. 191 p., il., quadres, gráf. + 1 disquet, 30 cm. [Consell de Redacció: Lluís Ballbé i Mallo] *et al.*

— *L'Alt Penedès: Planejament urbanístic i problemàtica territorial*. [Bellaterra]: Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1998. 90 p., il., gráf., map., quadres, 30 cm. [Consell de Redacció: Lluís Ballbé i Mallo] *et al.*

— *L'habitatge a les àrees centrals*. [Bellaterra]: Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1998. 68 p., il., quadres, gráf., 30 cm. [Consell de Redacció: Lluís Ballbé i Mallo] *et al.*

NOGUÉ FONT, Joan; NADAL, Joaquim [et al.] [ed.]. *La ciutat: Visions, anàlisis i reptes*. Girona: Ajuntament de Girona: Universitat de Girona, 1998. 130 p., il., fot., map., 24 cm.

PALÀ, Marina [ed.]. *La ciutat sostenible = La ciudad sostenible = The sustainable city*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona: Institut d'Edicions, Diputació de Barcelona, DL 1998. 125 p., il., fot., plàn., 24 cm.

PALACIO, Gabriel A. [et al.]. *Cohesió, centralitat i cohesió iterativa: Àrees funcionals a Catalunya: 1981-1986-1991-avanç 1996*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Direcció General d'Ordenació del Territori i Urbanisme, 1998. 308 p., il., map., 30 cm + 1 transparència (28 x 30 cm pleg. a 28 x 15 cm). [Coordinació: Gabriel A. Palacio]

Pautes de disseny. Vol. III: MUNTAÑOLA THORNBERG, Josep. *Places de Barcelona*. Barcelona: Edicions UPC, 1998. V + 116 p., il., fot., dib., plàn., 30 cm.

SABARTÉS i GUIXÉS, Josep Maria. *Població i territori a l'Alt Pirineu català: Anàlisi demogràfica de les comarques de l'Alt Urgell, Alta Ribagorça, Cerdanya, Pallars Jussà, Pallars Sobirà i Vall d'Aran*. Tremp: Garsineu, 1998. 204 p., il. graf., taul., 24 cm. [Pròleg de Ramon Morell]

SUBIRÓS, Pep [ed.]. *Ciutat real, ciutat ideal: Significat i funció a l'espai urbà modern*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, cop. 1998. 119 p., 24 cm.

VILLARRÚBIA ESTRANY, Josep M. *Sants, Hostafrancs, la Bordeta: Itinerari per tres barris de Barcelona*. Barcelona: La Busca, 1998. 74 p., [20] p. de lám., il., fot., 21 cm.

I. Llibres d'arquitectura de 1999

Art de Catalunya = Ars cataloniae. Vol. 4: SOLER, Narcís; GUITART i DURAN, Josep; BARRAL i ALTET, Xavier; BRACONS CLAPÉS, Josep. *Arquitectura religiosa antiga i medieval*. Barcelona: Isard, 1999. 16 v. 276 p., il., fot., 27 cm. [Direcció científica de l'obra: Xavier Barral i Altet; fotografia: Ramon Manent]

Art de Catalunya = Ars cataloniae. Vol. 5: TRIADÓ, Joan Ramon; BARRAL i ALTET, Xavier. *Arquitectura religiosa moderna i contemporània*. Barcelona: Isard, 1999. 16 v. 296 p., il., dib., fot. col., plàn., 27 cm. [Direcció científica de l'obra: Xavier Barral i Altet; fotografia: Ramon Manent]

Art de Catalunya = Ars cataloniae. Vol. 13: LLOPART i PUIGPELAT, Dolors [et al.]. *Art i etnologia*. Barcelona: Isard, 1999. 16 v. 264 p., il., dib., fot., 27 cm. [Direcció científica de l'obra: Xavier Barral i Altet; fotografia: Ramon Manent]

Barcelona: Les cases barates. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, Patronat Municipal de l'Habitatge: VCA, DL 1999. 197 p., il., fot., plàn., 24 x 24 cm. [Coordinació: Francesc Obón i Asensio; textos: Miquel Domingo i Clota, Ferran Sagarra i Trias i Sira Garcia i Bosch]

BOHIGAS, Oriol. *Oriol Bohigas: Passió per la ciutat*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura de Barcelona; [Milà]: Electa, DL 1999. 159 p., il., fot., 29 cm. [Idea: Juli Capella; coordinació: Carmina Borbonet]

Gaudí i el modernisme: V Jornades Internacionals d'Estudis Gaudinistes = Gaudí y el modernismo: V Jornadas Internacionales de Estudios Gaudinistas. Barcelona: Centre d'Estudis Gaudinistes, DL 1999. 131 [8] p., il., dib., fot., 30 cm.

MARTINELL i BRUNET, Cèsar. *Gaudí i la Sagrada Família: Comentada per ell mateix*. Valls: Cossetània, 1999. 125 p., il., 18 cm.

NIEMEYER, Oscar. *Les corbes del temps: Memòries*. [Barcelona]: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1999. 117 p., il., dib., 22 cm. [Coordinació de la publicació: Josep M. Botey]

ROQUETAS [sic] MATIAS, Santiago; FORT MIR, Josep M. [ed.]. *Arquitectura, art i espai efímer*. Barcelona: Edicions UPC, 1999. 164 p., il., fot., dib., 26 cm.

RUBIÓ i TUDURÍ, Nicolau Maria. *Diàlegs sobre l'arquitectura*. Barcelona: Quaderns Crema, 1999. 110 p., 19 cm. [Prefaci de Ramon Reventós]

II. Llibres de construcció de 1999

CALVIÑO ANDREU, Cels; CLAR MONTERRAT, Joan. *Les barraques de Lucmajor, una arquitectura popular: Antropologia i etnografia de la foravila llucmajorera*. Palma: Consell de Mallorca, Foment i Ocupació, FODESMA, 1999. 155 [16] p., il. (algunes col.), dib., fot., plàn., 24 cm.

ESBERT, Rosa M.; ORDAZ, Jordi; ALONSO RODRÍGUEZ, Javier. *Anàlisi i pautes d'actuacions en els elements de pedra de les façanes de l'Eixample de Barcelona*. Barcelona: ProEixample, 1999. 56 p., il., fot., taul., 30 cm.

GIRONÈS i DESCARREGA, J. *L'art de la pedra en sec a les comarques de Tarragona*. Tarragona: Diputació de Tarragona, Servei de Publicacions, 1999. 198 p., il., fot., plàn., 24 cm.

JORDANA I RIBA, Francesc; GIBERT I ARMENGOL, Vicenç. *Pla pilot de l'estat de les façanes en edificis de l'Eixample*. Barcelona: ProEixample, 1999. 32 p., il·l., dib., fot., 30 cm.

III. Llibres de planejament i paisatgisme de 1999

ALBERCH I FUGUERAS, Ramón [cur.]. *Els barris de Barcelona*. Vol. I: BORJA, Jordi [et al.]. *Ciutat Vella; L'Eixample*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999. 4 v. 389 p., il·l., dib., fot., plàn., 31 cm.

BAILA I PALLARÉS, Miquel A. *La ciutat de Tortosa: Evolució de l'espai urbà: De la Dertosa romana a la ciutat vuitcentista*. Vinaròs: Antinea, DL 1999. 396 p., il·l., 25 cm. [Amb la col·laboració de Lluís Margarit i Fabregat]

BARBA, Rosa [et al.]. *Paisatge de les pedreres de Menorca: Restauració i intervencions = Quarries landscape in Minorca: Restoration and interventions*. Barcelona: Rosa Barba i Casanovas, DL 1999. 187 p., il·l. (algunes col.), dib., fot., plàn., 21 cm.

Barcelona nous projectes: Octubre 1999 = Barcelona new projects: October 1999. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, [1999]. 36 p., il·l., fot., gráf., plàn., 24 × 24 cm.

ESTEBAN I NOGUERA, Juli. *El projecte urbanístic: Valorar la perifèria i recuperar el centre*. Barcelona: Aula Barcelona, 1999. 62 p., il·l., plàn., 26 cm.

ESTEBAN I NOGUERA, Juli; BARNADA, Jaume [coord.]. *1999: Urbanisme a Barcelona*. [Barcelona]: Sector d'Urbanisme, Direcció de Serveis Editorials, Ajuntament de Barcelona, DL 1999. 267 p., il·l., dib., fot., gráf., plàn., 30 × 30 cm.

FONT ARELLANO, Antoni; LLOP, Carles; VILANOVA, Josep M. *La construcció del territori Metropolità: Morfogènesi de la regió urbana de Barcelona*. [Barcelona]: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, 1999. 211, 72 p., il·l., gráf., map., plàn., 28 cm.

FONT I GAROLERA, Jaume. *La formació de les xarxes de transport a Catalunya: 1761-1935*. Vilassar de Mar: Oikos-tau, 1999. 454 p., il·l., map., 24 cm.

GARCÍA ESPUCHE, Albert; RUEDA, Salvador [ed.]. *La ciutat sostenible*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, DL 1999. 166 p., il·l., dib., gráf., 24 cm.

INSÚA, Juan [cur.]. *La ciutat de K.: Franz Kafka i Praga*. Barcelona: Institut d'Edicions, Diputació de Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, cop. 1999. 207 p., il·l., dib., fot., 24 × 33 cm. [Coordinació: Marina Palà]

El laberint d'Horta: Guia. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, Direcció de Serveis Editorials, DL 1999. 54 p., il·l., fot. col., 19 cm + 1 plàn. (36 × 32 cm pleg. a 18 × 16 cm). [Textos: Patrícia Gabancho]

MASSANÉS, Ralf; EVERS, Anja. *Corredors blaus i verds: Manual de restauració de riberes fluvials*. Barcelona: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia: Fundació Terra, DL 1999. 155 p., il·l., dib., fot., 24 cm.

OLIVER I ALONSO, Josep. *La construcció de l'espai econòmic i Metropolità de Girona: Els canvis estructurals de la ciutat des de la transició democràtica*. Girona: Ajuntament de Girona, DL 1999. 94 p., il·l., map.,

taul., gráf., 24 cm. [Equip de recerca: Albert Roca i Parés, José Luis Roig i Sabaté; auxiliars de recerca: Luis Alfonso Garay Tamajón, Felip Serrano Blanco]

PARÉS ESPAÑOL, Eduard; BORRÀS SIMONET, Bartomeu [cur.]. *El llibre d'or dels parcs naturals de Catalunya*. [Barcelona]: Editorial 92: Generalitat de Catalunya, DL 1999. 288 p., il·l. col., fot., map., quadr., 31 cm.

Els plans generals dels noranta. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori: Agrupació d'Arquitectes Urbanistes de Catalunya, 1999. 156 p., il·l., gráf., quadr., map. col., 23 cm.

SOLÀ-MORALES, Manuel de; LLOBET, Jaume; BELLMUNT, Jordi; CARNÉ, Jaume; CLOS, Oriol; FIOL, Carme; ROA, Miquel. *El projecte urbà: Una experiència docent*. Barcelona: Edicions UPC, 1999. 273 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm.

TORRES I CAPELL, Manuel de. *La formació de la urbanística metropolitana de Barcelona: L'urbanisme de la diversitat*. [Barcelona]: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, DL 1999. 369 p., il·l., map., plàn., 28 cm.

VALL CASAS, Pere. *De colònies tèxtils a parc fluvial: El sistema de colònies tèxtils del Baix Berguedà, gènesi i revaloració*. Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya: Marcombo, DL 1999. 230 p., il·l., fot., plàn., 21 cm.

VICENTE, Joan; XIRGO, Jordi; COMAS, David [ed.]. *Atles de Girona: Anàlisi de la ciutat, 1998*. Girona: Ajuntament de Girona, 1999. 51 p., il·l. col., map., gráf., quadr., 18 cm + 1 CD-ROM.

I. Llibres d'arquitectura de 2000

ABALLANET, Albert; CASTIÑEIRA, Isabel; MONTEYS, Xavier; PARICIO, Antoni. *Residència urbana a Barcelona, 1945-1970: L'àrea de la Bonanova (Sarrià-Sant Gervàs)*. Sant Cugat del Vallès: ETSAV; Barcelona: Edicions UPC, 2000. 135 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm.

ADELL I GISBERT, Joan-Albert [et al.]. *La catedral de la Seu d'Urgell*. Manresa: Angle, 2000. 284 p., il·l., fot., 31 cm. [Autors de les imatges: Lluís Casals i Coll, Ricard Lobo i Sastre, Jordi Pantebre i Trasfí]

BONET I ARMENGOL, Jordi. *L'últim Gaudí: El modulat geomètric del temple de la Sagrada Família = The Essential Gaudí: The geometric modulation of the church of the Sagrada Família*. Barcelona: Pòrtic, 2000. 154 [5] p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm. [Traducció a l'anglès de Mark Burry]

BONET I ARMENGOL, Lluís [cur.]. *La mort de Gaudí i el seu ressò en els diaris i revistes de l'època*. Barcelona: Claret, 2000. 251 p., 21 cm.

CODERCH DE SENTMENAT, José Antonio. *Coderch 1940-1964: A la recerca de la llar*. Ed. a cura d'Antonio Piza i Josep M. Rovira. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 2000. 215 p., il·l., dib., fot., plàn., 23 × 25 cm. [Amb textos d'Antonio Piza, Josep M. Rovira i Paolo Sustersic; catalogació a càrrec de Carles Fochs]

Jeroni Martorell Terrats: Una mirada d'arquitecte. [Girona]: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona: [Fundació Caixa de Sabadell, 2000]. 79 p., il·l., fot., 22 × 22 cm. [Idea, documentació i realització: Arxiu Històric, Demarcació de Girona COAC; textos: Bernat Catllar, Rosa Maria Gil i Gemma Domènech]

LACUESTA, Raquel. *Restauració monumental a Catalunya (segles XIX i XX): Les aportacions de la Diputació de Barcelona*. [Barcelona]: Diputació de

Barcelona, Àrea de Cooperació, Servei del Patrimoni Arquitectònic Local, DL 2000. 263 p., il·l., dib., fot., 30 cm + 1 CD-ROM.

PRAT I SUY, Francesc. *Les estacions del tren d'Olot: Anàlisi arquitectònica i constructiva*. Girona: Diputació de Girona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona: Universitat de Girona, Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció, [2000]. 135 p., il·l., fot., dib., plàn., 23 cm.

TERRADAS I VIA, Robert. *Robert Terradas i Via*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Centre de Documentació, DL 2000. 95 p., il·l., dib., fot., plàn., 22 x 24 cm. [Textos introductoris: Robert Terradas Muntañola, Esteve Terradas Muntañola, Ignacio Paricio Ansuategui i Helio Piñón Pallarés; textos dels projectes: Emili Palou i Vicente Alegre]

II. Llibres de construcció de 2000

MAÑÀ REIXACH, Fructuós. *El gros de l'obra: Uns apunts de construcció*. Barcelona: Edicions UPC, 2000. 242 p., il·l., dib., fot., gráf., 30 cm.

RIPOLL I MASFERRER, Ramon. *Història de la construcció a les comarques de Girona*. [1987?]. [277] p., il·l., dib., fot., 30 cm.

III. Llibres de planejament i paisatgisme de 2000

ALBERCH I FUGUERAS, Ramón [cur.]. *Els barris de Barcelona*. Vol. IV: ARRANZ, Manuel [et al.]. *Sant Andreu; Sant Martí; Índex general*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000. 4 v. 340 p., il·l., fot., plàn., 31 cm.

Atlas ambiental de l'àrea de Barcelona: Balanç de recursos i problemes. Barcelona: Ariel: Agència BR, 2000. 439 p., il·l., fot., gráf., plàn., 27 x 27 cm + 1 CD-ROM. [Direcció: Jocep Acebillo i Ramon Folch; coordinació general: Antoni París; realització i coordinació cartogràfica: Joan Marull; realització i coordinació CD-ROM: Andreu Ulied]

AZARA, Pedro [cur.]. *La fundació de la ciutat: Mesopotàmia, Grècia, Roma = La Fundación de la ciudad: Mesopotamia, Grecia, Roma*.

Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona: Institut d'Edicions, Diputació de Barcelona, DL 2000. 272 p., il·l. col., fot., dib., 24 cm. [Coordinació: Marina Palà]

BOADA I JUNCÀ, Martí; CAPDEVILA, Laia. *Barcelona: Biodiversitat urbana*. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, Sector de Manteniment i Serveis, Direcció de Serveis d'Educació Ambiental i Participació, 2000. 254 p., il·l., dib., fot. col., gráf., plàn., 22 cm.

GARCÍA-MARTÍN, Manuel. *El barri de la catedral de Barcelona*. Barcelona: Gas Natural, 2000. 376 p., il·l., fot. col., 32 cm.

MACKAY, David. *La recuperació del front marítim*. Barcelona: Aula Barcelona, 2000. 45 p., il·l., fot., 26 cm.

NAVARRO I ACEBES, Ferran; VILANOVA CLARET, Josep M. *Transformació de la ciutat construïda: Instruments urbanístics*. Barcelona: Edicions UPC, 2000. 177 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm.

OLIVER I ALONSO, Josep. *De la Gran Gerona a l'àrea urbana de Girona: La transformació econòmica de la ciutat el darrer quart de segle*. Girona: Ajuntament de Girona: Caixa Catalunya, DL 2000. 713 p., il·l., quadr., gráf., mapes, 30 cm. [Equip de recerca: Albert Roca i Parés, José Luis Roig i Sabaté; auxiliars de recerca: Luis Alfonso Garay Tamajón, Felip Serrano Blanco]

Parcs i jardins de Barcelona: Guia. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, DL 2000. 143 p., il·l. col., fot., map., 19 cm. [Textos: Patrícia Gabancho]

ROCA BLANCH, Estanislau. *Montjuïc, la muntanya de la ciutat*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000. xxi, 589 p., il·l., dib., fot., plàn., 26 x 31 cm. [Salutació: Manuel Ribas i Piera; presentació: Joaquim Sabaté; pròleg: Lluís Permanyer; poemes: Joan Margarit]

SABATÉ, Joaquim [ed.]. *El corredor Sant Llorenç de Munt-Collserola: Elements per a la construcció d'un projecte territorial = Elementos para la construcción de un proyecto territorial*. Barcelona: Fundació Politècnica de Catalunya, UPC, 2000. 159 p., il·l., dib., fot., plàn., 30 cm.

SERRA I ROTÉS, Rosa. *Colònies tèxtils de Catalunya*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa: Angle, 2000. 310, 24 p., il·l., fot., 29 cm. [Fotografies de Lluís Casals]